

Universiteit
Leiden

De stiefouder, het (stief)kind en de wettelijke plicht tot het verstrekken van levensonderhoud

*Een onderzoek naar de onderhoudsplicht van de stiefouder en de
eventuele afschaffing daarvan gezien vanuit het belang van het kind
(artikel 3 lid 1 IVRK)*

Masterscriptie Jeugdrecht

Universiteit Leiden

Master Jeugdrecht

30 april 2020

Aantal woorden: 16.484

Aantal pagina's: 71

Stiefouder, onderhoudsplicht, minderjarige

*Titel: De stiefouder, het (stief)kind en de wettelijke plicht tot het
verstrekken van levensonderhoud*

Scriptiebegeleider: mr. K.G.A. Bolscher

Tweede lezer: Prof. dr. mr. E.C.C. Punselie

Sophie Vermeule

Studentnummer: 1486810

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	2
LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN	4
DEFINITIES	6
HOOFDSTUK 1. INLEIDING	8
1.1 AANLEIDING	8
1.2 DOELSTELLING, VRAAGSTELLING EN RELEVANTIE	10
1.3 AFBAKENING	11
1.4 METHODOLOGIE EN STRUCTUUR	11
HOOFDSTUK 2. DE ONDERHOUDSP LICHT VAN DE STIEFOUDER	13
2.1 INLEIDING	13
2.2 DE ONDERHOUDSP LICHT VAN DE STIEFOUDER IN HET BURGERLIJK WETBOEK	13
2.3 DE ONDERHOUDSBIJDRAGE EN DE SAMENLOOP VAN ONDERHOUDSVERPLICHTINGEN	15
2.3.1 Inleiding	15
2.3.2 De behoefte van het (stief)kind	17
2.3.3 De draagkracht van de onderhoudsplichtige(n)	18
2.3.4 De samenloop van onderhoudsverplichtingen	20
2.4 TUSSENCONCLUSIE	22
HOOFDSTUK 3. HET INITIATIEFWETSVOORSTEL RE COURT EN VAN OOSTEN: WET HERZIENING KINDERALIMENTATIE (34.154)	23
3.1 INLEIDING	23
3.2 DE AANLEIDING EN DE INHOUD VAN HET INITIATIEFWETSVOORSTEL	23
3.3 DE AFSCHAFFING VAN DE STIEFOUDERLIJKE ONDERHOUDSP LICHT	24
3.4 DE STIEFOUDERLIJKE ONDERHOUDSP LICHT IN DE LITERATUUR	26
3.5 HET BELANG VAN HET KIND IN HET INITIATIEFWETSVOORSTEL	27
3.6 TUSSENCONCLUSIE	28
HOOFDSTUK 4. ARTIKEL 3, EERSTE LID, IVRK IN HET KADER VAN LEVENSONDERHOUD	30
4.1 INLEIDING	30
4.2 ARTIKEL 3 LID 1 IVRK	30
4.3 DE STATUS VAN ARTIKEL 3 LID 1 IVRK	31
4.4 GENERAL COMMENT NUMMER 14	32
4.5 HET BELANG VAN HET KIND BIJ LEVENSONDERHOUD	34
4.5.1 Inleiding	34
4.5.2 Het BIC-model	35
4.5.3 Adequate fysieke verzorging	36
4.5.4 Adequate voorbeelden	38
4.5.5 Sociaal ouderschap	40
4.6 TUSSENCONCLUSIE	42
HOOFDSTUK 5. EEN ANALYSE VAN DE STIEFOUDERLIJKE ONDERHOUDSP LICHT	43
5.1 INLEIDING	43
5.2 HET BELANG VAN HET KIND BIJ FINANCIËLE BESTAANSZEKERHEID	44
5.3 HET BELANG VAN HET KIND BIJ ADEQUAAT VOORBEELDGEDRAG: HET VERMIJDEN VAN CONFLICTSITUATIES	46
5.4 HET BELANG VAN HET KIND BIJ SOCIAAL OUDERSCHAP	48
5.5 TUSSENCONCLUSIE	52
HOOFDSTUK 6. CONCLUSIE	53
6.1 INLEIDING	53

6.2 HET BELANG VAN HET KIND BIJ EEN STIEFOUDERLIJKE ONDERHOUDSVERPLICHTING	54
6.3 AANBEVELINGEN	56
6.4 SLOTOPMERKINGEN	57
LITERATUUREN JURISPRUDENTIE.....	59
BIJLAGE 1 BELANG VAN HET KINDEN VOORWAARDEN VOOR ONTWIKKELING (KALVERBOER & ZIJLSTRA, 2006).....	70

Lijst van gebruikte afkortingen

AA	Ars Aequi
ABRvS	Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State
art.	artikel
BIC-model	Best Interest of the Child-Model
bv.	bijvoorbeeld
BW	Burgerlijk Wetboek
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CRvB	Centrale Raad van Beroep
e.a.	en anderen
EB	EB. Tijdschrift voor scheidingsrecht
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
evt.	eventueel
FJR	Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht
FtV	Civiel & Fiscaal Tijdschrift Vermogen
Gw	Grondwet
Hof	Gerechtshof
HR	Hoge Raad der Nederlanden
i.e.	id est (dat wil zeggen)
IVESCR	Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten
i.v.m.	in verband met
IVRK	Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind
JIN	Jurisprudentie in Nederland
MvT	Memorie van Toelichting
NBI	Netto Besteedbare Inkomen
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad

NTM/ NJCM-bull.	Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten Bulletin
no.	nummer
par.	paragraaf
PFR	Updates personen- en familierecht
PvdA	Partij van de Arbeid
Rb.	Rechtbank
REP	Relatierecht & Praktijk Tijdschrift
r.o.	rechtsoverweging
Stb.	Staatsblad
vgl.	vergelijk
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
Wet RO	Wet op de Rechterlijke Organisatie
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
zgn.	zogenaamd

Definities

Om het een en ander in deze scriptie te verhelderen, volgt hieronder een korte weergave van een aantal begrippen die steeds terug zullen komen.

<i>Forfaitaire berekening</i>	Een berekening aan de hand van een vastgestelde norm.
<i>Formele relatie</i>	Het huwelijk of het geregistreerde partnerschap.
<i>Formele stiefouder</i>	De gehuwde partner of geregistreerde partner van de juridisch ouder van het kind.
<i>Formele, verzorgende stiefouder</i>	De gehuwde partner of geregistreerde partner van de juridisch ouder van het kind, van wiens gezin het kind tevens onderdeel uitmaakt. Zie voor definities ook <i>formele stiefouder</i> en <i>verzorgende stiefouder</i> .
<i>Informele stiefouder</i>	De niet-gehuwde of niet-geregistreerde partner van de juridisch ouder van het kind.
<i>Jongmeerderjarig kind</i>	Kind tussen 18 en 21 jaar.
<i>Juridisch ouder</i>	De wettelijk ouder van het kind, bijvoorbeeld door huwelijk of door erkenning.
<i>Kind</i>	Met het begrip kind wordt in hoofdstuk 2 en 3 verwezen naar zowel minderjarige kinderen als naar jongmeerderjarige kinderen. In het kader van het IVRK wordt steeds gesproken over kinderen onder de achttien jaar. Vanaf hoofdstuk 4 wordt derhalve gesproken over minderjarige kinderen wanneer wordt verwezen naar ‘het kind’.
<i>Kinderalimentatie</i>	De onderhoudsbijdrage van de niet-verzorgende ouder.
<i>Levensonderhoud</i>	De kosten van noodzakelijk levensonderhoud én de kosten van verzorging en opvoeding van (minderjarige) kinderen (artikel 1:404 BW). ¹

---

¹ Zie Draaisma 2001, p. 27 en Fernhout en Bregonje 1990, p. 104.

<i>Minderjarig kind</i>	Kind jonger dan 18 jaar.
<i>Niet-verzorgende ouder</i>	De ouder die kinderalimentatie betaalt omdat het kind niet feitelijk bij hem verblijft.
<i>Onderhoudsbijdrage</i>	Een bijdrage in de kosten voor levensonderhoud, bijvoorbeeld van de formele, verzorgende stiefouder. Zie voor definities ook <i>levensonderhoud en formele, verzorgende stiefouder</i> .
<i>Onderhoudsgerechtigde</i>	De persoon die krachtens de wet gerechtigd is tot het ontvangen van levensonderhoud, bijvoorbeeld het kind.
<i>Onderhoudsplichtige</i>	De persoon die krachtens de wet verplicht is bij te dragen in het levensonderhoud.
<i>Ouders</i>	Wanneer in deze scriptie wordt gesproken over ouders wordt verwezen naar de juridisch ouders. Zie <i>juridisch ouder</i> voor een definitie.
<i>Samengesteld gezin</i>	Een gezin waarin één of beide partners één kind of meerdere kinderen meene(e)m(t)en uit een eerdere relatie.
<i>Subsidiaire onderhoudsverplichting</i>	Een onderhoudsverplichting die niet gelijk is in rang aan een andere onderhoudsverplichting, bijvoorbeeld die van ouders.
<i>Verzorgende ouder</i>	De ouder bij wie het kind feitelijk verblijft.
<i>Verzorgende stiefouder</i>	De stiefouder van wiens gezin het kind onderdeel uitmaakt.

Hoofdstuk 1. Inleiding

Roos is acht jaar oud. De ouders van Roos, Herman en Marie, zijn kort na haar vijfde verjaardag gescheiden (oorspronkelijke gezinssituatie A). Toen Roos zeven jaar oud was, trouwde haar moeder met een nieuwe partner, Peter (gezinssituatie B). Roos woont bij Marie en Peter in Den Haag. Op grond van de huidige wetgeving zijn Herman, Marie en Peter verplicht levensonderhoud te verstrekken aan Roos.

1.1 Aanleiding

Of bovenstaande situatie in het belang van Roos is, is echter de vraag. Enerzijds, zorgt juist deze samenloop van onderhoudsverplichtingen mogelijkwijs voor conflictsituaties tussen Herman, Marie en Peter. Anderzijds, wordt met deze samenloop wellicht het belang van Roos bij financiële bestaanszekerheid (beter) gewaarborgd. Om een antwoord te geven op deze vraag, bespreekt deze scriptie hoe het belang van het kind zich verhoudt tot de stiefouderlijke onderhoudsplicht.

Op grond van artikel 1:392 lid 1 aanhef en onder a BW zijn de juridisch ouders van het kind gehouden tot het verstrekken van levensonderhoud. Daarnaast is ook de stiefouder op grond van de artikelen 1:392 lid 1 aanhef en onder c BW en 1:395 BW gedurende het huwelijk of geregistreerde partnerschap gehouden levensonderhoud te verstrekken aan de tot zijn gezin behorende minderjarige kinderen van zijn echtgenoot of geregistreerde partner. Ingevolge artikel 1:395a lid 2 BW is de stiefouder tevens verplicht in het levensonderhoud en de studiekosten van het jongmeerderjarige kind te voorzien. Zolang het kind onderdeel uitmaakt van het gezin van de formele stiefouder, zijn er dus (in beginsel) drie personen onderhoudsplichtig: de formele stiefouder, zijn echtgenoot of geregistreerde partner (de verzorgende ouder) en de andere ouder (de niet-verzorgende ouder).²

De onderhoudsverplichtingen zijn in principe van gelijke rang. Het is vervolgens overgelaten aan de rechter in hoeverre hij bij de onderhoudsverplichtingen van de ouder(s) rekening houdt met de onderhoudsverplichting van de stiefouder.³ Het

---

² Van Zeben 1969, p. 1431.

³ Kamerstukken II 1967/68, 8436, nr. 10, p. 9; Van Zeben 1969, p. 1431 en 1442.

Nederlands wettelijk stelsel van levensonderhoud onderscheidt zich daarmee (bijvoorbeeld) van het Zweedse stelsel. In Zweden heeft de stiefouder namelijk een onderhoudsplicht die subsidiair is aan de onderhoudsverplichting van de niet-verzorgende ouder. Slechts in twee situaties is de stiefouder in Zweden verplicht bij te dragen. Ten eerste wanneer de stiefouder een hogere levensstandaard heeft dan de niet-verzorgende ouder. Ten tweede indien de niet-verzorgende ouder niet of niet volledig aan zijn onderhoudsverplichting kan voldoen.⁴

In 2015 is in het initiatiefwetsvoorstel tot herziening van de kinderalimentatie voorgesteld de onderhoudsverplichting van de stiefouder volledig af te schaffen.⁵ De primaire verantwoordelijkheid zou volgens de initiatiefnemers bij de ouders zelf moeten liggen. Bovendien zou de stiefouderlijke onderhoudsplicht zorgen voor (meer) conflictsituaties.⁶ Inmiddels ligt het wetsvoorstel sinds 2016 stil en zijn er geen vorderingen meer gemaakt. Wellicht ziet de politiek in dat het wetsvoorstel in het geheel mogelijk (toch) niet zal leiden tot een vereenvoudiging van het systeem van kinderalimentatie, hetgeen zij in beginsel met het initiatiefwetsvoorstel hadden beoogd.⁷

Desalniettemin is het opvallend dat ‘het belang van het kind’ in de Memorie van Toelichting slechts zijdelings is opgemerkt.⁸ Ondanks dat de initiatiefnemers stellen dat zij ‘het belang van het kind’ als uitgangspunt hebben genomen, is de motivering voor de afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht mijns inziens inadequaet.⁹ Slechts impliciet en met lezing van eerdere paragrafen in het initiatiefwetsvoorstel zou men kunnen afleiden dat conflictsituaties als gevolg van de samenloop van de onderhoudsverplichtingen niet in ‘het belang van het kind’ zijn.¹⁰ De initiatiefnemers laten andere aspecten die (mogelijk) relevant zijn voor ‘het belang van het kind’ verder

---

⁴ Jonker 2011, p. 85; Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

⁵ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 2-3 en 7.

⁶ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

⁷ Zie voor een dergelijke redenering Labohm, *EB* 2014/33, §1; zie *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 5 (MvT).

⁸ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21; Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 7 en 20-21 (MvT).

¹⁰ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 3, 6 en 25 (MvT). De stiefouder wordt in deze conflictsituatie niet genoemd; vgl. de paragraaf ‘zorgverdeling’ op p. 22 en 23 waarin het belang van het kind wél expliciet wordt genoemd.

buiten beschouwing.¹¹ Zo hadden de initiatiefnemers bijvoorbeeld (meer) aandacht kunnen besteden aan het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid.¹²

Gezien het feit dat Nederland het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind [hierna: “IVRK”] in 1994 heeft geratificeerd, diende ‘het belang van het kind’ volgens artikel 3 lid 1 van het IVRK evenwel een primaire overweging te vormen.¹³ Artikel 3 lid 1 IVRK wijst hier in het kader van het opstellen van wetgeving zelfs expliciet op. Tegelijkertijd hebben in Nederland slechts de bepalingen die als *een ieder verbindend* kunnen worden aangemerkt, rechtstreekse werking.¹⁴ De rechtspraak gaat vooralsnog wisselend om met de vraag of aan artikel 3 lid 1 IVRK rechtstreekse werking toekomt.¹⁵ Dit laat echter onverlet dat Nederland te allen tijde verdragsconform dient te interpreteren. De Nederlandse wetgever werd (en wordt) daarom geacht in ieder geval in lijn met artikel 3 lid 1 IVRK te handelen.¹⁶

1.2 Doelstelling, vraagstelling en relevantie

Omdat ‘het belang van het kind’ in de Memorie van Toelichting beperkt aan bod is gekomen, is het relevant de stiefouderlijke onderhoudsplicht alsnog te toetsen aan artikel 3 lid 1 IVRK. Met het doel internationale verplichtingen na te leven zal deze scriptie onderzoeken of de huidige onderhoudsplicht van de stiefouder en de eventuele afschaffing daarvan in overeenstemming is met artikel 3 lid 1 IVRK. Vervolgens wordt gekeken of de stiefouderlijke onderhoudsplicht op basis daarvan moet worden aangepast. Wellicht dat een ander alternatief, zoals de subsidiaire onderhoudsplicht in Zweden, een betere oplossing biedt. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

---

¹¹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20 (MvT); Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

¹²; *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 21 (MvT); zie over financiële bestaanszekerheid bv. Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171.

¹³ Rijkswet van 24 november 1994, *Stb.* 1994, 862; het IVRK trad pas in werking op 8 maart 1995; Ruitenbergh 2003, p. 44; Limbeek & Bruning 2015, p. 89.

¹⁴ Art. 93 en art. 94 Gw; Jonker 2011, p. 39; Limbeek & Bruning 2015, p. 90.

¹⁵ Limbeek & Bruning 2015, p. 94-96; Pulles, *NJB* 2011/173, p. 232; bv. ABvS 13 oktober 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BO0794, r.o. 2.4.3.

¹⁶ Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §2; Limbeek & Bruning 2015, p. 90; HR 3 maart 1919, ECLI:NL:HR:1919:126 (*Grenstractaat Aken*).

“Hoe verhoudt de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht, en een eventuele afschaffing daarvan, zich tot artikel 3, eerste lid, IVRK en behoeft de stiefouderlijke onderhoudsplicht op basis daarvan aanpassing?”

De relevantie van deze scriptie is naar mijn mening onomstreden. Zoals hierboven geschetst behoort ‘het belang van het kind’ krachtens artikel 3 lid 1 IVRK een primaire overweging te vormen. Het is zorgelijk dat ‘het belang van het kind’ niet uitgebreid is behandeld in het initiatiefwetsvoorstel, terwijl de afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht wel degelijk consequenties heeft voor het kind. Zo kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de (negatieve) invloed op de financiële bestaanszekerheid van het kind.¹⁷ Wellicht kunnen mijn conclusie en aanbevelingen in deze scriptie alsnog handvatten bieden bij de (her)opening van het debat in de Tweede Kamer.

1.3 Afbakening

Ik richt mij in deze scriptie op de onderhoudsplicht van de formele, verzorgende stiefouder en de consequenties daarvan voor het (belang van het) minderjarige kind. Ik richt mij derhalve niet op de belangen van de (stief)ouder. In deze scriptie wordt voorts slechts ingegaan op de onderhoudsplicht op basis van het stiefouderschap. De onderhoudsplicht op basis van gezag wordt buiten beschouwing gelaten (artikel 1:253w BW). Tegelijkertijd realiseer ik mij dat een groep kinderen opgroeit in een gezin met een informele stiefouder en er (derhalve) discussie bestaat omtrent de uitbreiding van de onderhoudsplicht van de formele stiefouder naar de informele stiefouder.¹⁸ Vanwege de omvang van deze scriptie zal deze problematiek niet uitgebreid worden besproken.

1.4 Methodologie en structuur

In deze scriptie wordt onderzoek gedaan aan de hand van een wetgevings-, literatuur- en jurisprudentieonderzoek. Het juridisch kader wordt gevormd door de artikelen 1:392 lid 1 aanhef en onder c en 1:395 van het Burgerlijk Wetboek. In deze scriptie wordt getoetst aan een internationale bepaling, artikel 3, eerste lid, IVRK. Een groot onderdeel

---

¹⁷ Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; ontwikkeling van het kind i.v.m. inkomen, Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 12-13.

¹⁸ Bv. Hof Den Haag 19 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:943; zie ook Antokolskaia e.a. 2014, p. 184.

van deze scriptie is derhalve gewijd aan het inkaderen van ‘het belang van het kind.’ Deze inkadering maakt het mogelijk de stiefouderlijke onderhoudsplicht concreet te analyseren in het licht van ‘het belang van het kind’ (artikel 3 lid 1 IVRK).

De fictieve casus van Roos zal fungeren als een rode draad in deze scriptie. De situatie van Roos illustreert immers wat de consequenties zijn van de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht en kan als voorbeeld worden gebruikt bij de vraag of de stiefouderlijke onderhoudsplicht in haar belang is, of deze moet worden afgeschaft en/of anderszins moet worden vormgegeven.

In hoofdstuk 2 van deze scriptie wordt aandacht besteed aan de onderhoudsplicht van de stiefouder in de huidige wetgeving. Ook zal ik kort ingaan op de onderhoudsbijdrage, de samenloop van onderhoudsverplichtingen en de complexiteit daarvan. In hoofdstuk 3 staan de aanloop en de inhoud van het initiatiefwetsvoorstel centraal. Hoofdstuk 4 en 5 vormen de kern van dit onderzoek. In hoofdstuk 4 wordt artikel 3 lid 1 IVRK in het kader van levensonderhoud ingevuld. Daarbij maak ik gebruik van inzichten uit de ontwikkelingspsychologie en maatschappelijke ontwikkelingen. Vervolgens wordt de stiefouderlijke onderhoudsplicht in hoofdstuk 5 geanalyseerd in het licht van het in hoofdstuk 4 geschetste toetsingskader. Het onderzoek wordt in hoofdstuk 6 afgesloten met een conclusie en een aantal aanbevelingen, waarin aan de hand van het ingekaderde artikel 3 lid 1 IVRK een antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvraag. Deze aanbevelingen kunnen hopelijk dienen als handvat voor het parlementaire debat.

Hoofdstuk 2. De onderhoudsplicht van de stiefouder

2.1 Inleiding

De stiefouder heeft onder de huidige wetgeving een plicht om gedurende het huwelijk of geregistreerde partnerschap bij te dragen in het levensonderhoud van de tot zijn gezin behorende kinderen van zijn echtgenoot of geregistreerde partner.¹⁹ Dit hoofdstuk geeft een beschrijving van de huidige wet en gaat daarbij terug naar de vraag waarom de onderhoudsplicht van de stiefouder in de wet is opgenomen. Tevens wordt aandacht besteed aan de onderhoudsbijdrage, de samenloop van onderhoudsverplichtingen en de complexiteit daarvan.

2.2 De onderhoudsplicht van de stiefouder in het Burgerlijk Wetboek

De stiefouderlijke onderhoudsplicht werd voor het eerst opgemerkt in het rapport van de Staatscommissie betreffende de vervanging van de Armenwet.²⁰ De Staatscommissie constateerde destijds een verschuiving van het familierecht naar het ‘*gezinsrecht*’, waarbij zij leek te doelen op een toename van (het belang van) sociaal ouderschap.²¹ Als gevolg van deze verschuiving concludeerde de Staatscommissie dat de stiefouder onderhoudsplichtig moest worden.²² De onderhoudsplicht van de stiefouder is vervolgens overgenomen in het ontwerpvoorstel van Meijers voor het nieuwe Burgerlijk Wetboek en in 1970 (met de invoering van het nieuwe Burgerlijk Wetboek) geïmplementeerd.²³ Tijdens de parlementaire behandeling werd het onbegrijpelijk geacht dat een stiefouderlijke onderhoudsplicht niet eerder was opgebracht.²⁴

De onderhoudsplicht van de stiefouder staat beschreven in de artikelen 1:392 lid 1 aanhef en onder c en 1:395 BW. Krachtens deze artikelen is de stiefouder, naast de ouder(s), verplicht om gedurende het huwelijk of geregistreerde partnerschap levensonderhoud te verstrekken aan de minderjarige kinderen van zijn gehuwd partner

---

¹⁹ Art. 1:392 lid 1 sub c en art. 1:395 BW.

²⁰ Staatscommissie vervanging Armenwet 1951, p. 5; Meijers 1954/1955, p. 103; Jonker 2011, p. 61.

²¹ Staatscommissie vervanging Armenwet 1951, p. 5 en 21. Zij spraken verder niet over de belangen van het kind in dit verband.

²² Staatscommissie vervanging Armenwet 1951, p. 21; volgens Antokolskaia wordt daarmee zoveel mogelijk aangesloten bij de werkelijke situatie, Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

²³ Art. 1:395 BW; Meijers 1954/1955, p. 103; Jonker 2011, p. 62; Van Zeven 1967, p. 718 en 1442.

²⁴ Van Zeven 1967, p. 719, 1430 en 1442; Jonker 2011, p. 61.

of geregistreerde partner, indien deze minderjarige kinderen tot zijn gezin behoren.²⁵ Ingevolge artikel 1:395a lid 2 BW is de stiefouder tevens gehouden om te voorzien in de kosten van levensonderhoud en studie voor de jongmeerderjarige kinderen (tot de leeftijd van 21 jaar). De stiefkinderen zijn echter omgekeerd niet onderhoudsplichtig jegens de stiefouder.²⁶ Daarnaast kan een indirecte onderhoudsplicht van de stiefouder worden afgeleid uit artikel 1:82 BW.²⁷ In artikel 1:82 BW staat namelijk beschreven dat echtgenoten jegens elkaar verplicht zijn de tot het gezin behorende minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden en de kosten voor opvoeding en verzorging te dragen. Deze bepaling is ingevolge artikel 1:80b BW van overeenkomstige toepassing op geregistreerde partners.

Sinds de invoering van het Burgerlijk Wetboek in 1970 zijn een tweetal onderdelen aan de stiefouderlijke onderhoudsplicht toegevoegd. Zo is in 1988 de onderhoudsplicht door toevoeging van artikel 1:395a lid 2 BW uitgebreid naar jongmeerderjarige kinderen.²⁸ Daarnaast is sinds 2001 ook de geregistreerde partner onderhoudsplichtig jegens de kinderen van zijn partner.²⁹

Ingevolge artikel 1:395 BW is de stiefouder uitsluitend verplicht levensonderhoud te verstrekken indien aan twee cumulatieve voorwaarden is voldaan.³⁰ De stiefouder is in de eerste plaats slechts onderhoudsplichtig *gedurende het huwelijk of geregistreerde partnerschap* met de ouder van het (stief)kind. De nieuwe partner van de ouder is niet onderhoudsplichtig wanneer hij of zij niet (of niet langer) gehuwd is of geen geregistreerd partnerschap is aangegaan met de ouder van het (stief)kind. Het feit dat familie- en gezinsleven in de zin van artikel 8 EVRM tussen de stiefouder en het (stief)kind zou bestaan, maakt dit vooralsnog niet anders.³¹ In 2014 heeft het Gerechtshof Den Haag in een opvallende uitspraak geoordeeld dat wel sprake zou zijn van een onderhoudsverplichting van de stiefouder, indien sprake is van familie- en

---

²⁵ De onderhoudsplicht van ouders staat beschreven in art. 1:392 lid 1 sub a BW.

²⁶ Lees art. 1:392 en art. 1:395 BW; bv. Draaisma 2001, p. 25.

²⁷ Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §3; Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

²⁸ Wet van 1 juli 1987, *Stb.* 1987, 333; *Kamerstukken II* 1978/79, 15417, nr. 3, p. 10 (MvT).

²⁹ Wet openstelling huwelijk, *Stb.* 2009, 1; *Kamerstukken II* 1998/99, 26672, nr. 3, p. 11 (MvT).

³⁰ *Kamerstukken II* 1967/68, 8436, nr. 10, p. 9; Van Zeben 1969, p. 1442.

³¹ De Bruijn-Lückers 2018, p. 103; Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §3.

gezinsleven tussen de stiefouder en het (stief)kind. Het hof oordeelde dat ‘wanneer een familierechtelijke betrekking als bedoeld in artikel 8 EVRM wordt aangenomen, mogelijksterwijs een onderhoudsverplichting van de nieuwe partner jegens de minderjarige kan ontstaan, aangezien *family life* ook financiële verplichtingen zoals aanspraak op onderhoud meebrengt.’³² Een dergelijke redenering is echter tot dusver niet overgenomen door de Hoge Raad.³³ De Hoge Raad oordeelde voor het laatst in 1994 dat familie- en gezinsleven als bedoeld in artikel 8 EVRM niet tot een onderhoudsplicht voor de informele stiefouder leidt.³⁴ In de tweede plaats moet het (stief)kind *tot het gezin van de stiefouder behoren*. Dit criterium moet volgens de wetsgeschiedenis ruim worden geïnterpreteerd.³⁵ Zo meende Meijers reeds in zijn toelichting bij het nieuwe Burgerlijk Wetboek dat deze vraag niet uitsluitend afhangt van de plaats waar de (stief)kinderen worden opgevoed. Ook (stief)kinderen die naar een kostschool gaan, konden volgens hem onderdeel uitmaken van een gezin indien zij regelmatig verblijven in de woning van de stiefouder en de verzorgende ouder.³⁶ Daarnaast worden (stief)kinderen die op kamers wonen nog steeds geacht onderdeel uit te maken van het gezin, indien zij in de weekenden regelmatig thuis zijn.³⁷ Het (stief)kind behoort in ieder geval niet meer tot het gezin van de stiefouder, wanneer de feitelijke samenwoning tussen de stiefouder en de verzorgende ouder is beëindigd.³⁸

2.3 De onderhoudsbijdrage en de samenloop van onderhoudsverplichtingen

2.3.1 Inleiding

De onderhoudsbijdrage van een niet-verzorgende ouder wordt in eerste instantie vastgesteld bij een (echt)scheiding (“kinderalimentatie”).³⁹ Ouders dienen onderling afspraken te maken over de hoogte van deze onderhoudsbijdrage. Indien ouders daarin

---

³² Hof Den Haag 19 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:943, r.o. 12.

³³ HR 9 april 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1330.

³⁴ HR 9 april 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1330, r.o. 3.2; herhaald in Hof Leeuwarden 17 februari 2011, ECLI:NL:GHLEE:2011:BQ8148, r.o. 14; De Bruijn-Lückers 2018, p. 103; interessant is Rb. Noord-Nederland 29 juli 2014, ECLI:NL:RBNNE:2014:3729 waarin de redenering van het Hof Den Haag alsnog werd gevolgd.

³⁵ Van Zeven 1969, p. 1431; Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §3; Draaisma 2001, p. 24.

³⁶ *Kamerstukken II* 1967/68, 8436, nr. 10, p. 9; Meijers 1954/1955, p. 104.

³⁷ Van Zeven 1969, p. 1431; HR 28 mei 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC0978; De Bruijn-Lückers 2018, p. 104; Heida 1997, p. 22.

³⁸ HR 7 februari 1975, ECLI:NL:HR:1975:AB7386; Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §3; De Bruijn-Lückers 2018, p. 104; Draaisma 2001, p. 24.

³⁹ Jonker 2011, p. 130.

niet slagen, kunnen zij de rechter verzoeken de hoogte van de onderhoudsbijdrage vast te stellen.⁴⁰ Indien de verzorgende ouder nadien een formele relatie aangaat, zal het bedrag dat voor levensonderhoud verschuldigd is echter opnieuw moeten worden beoordeeld.⁴¹ Ook de formele, verzorgende stiefouder wordt immers ingevolge artikel 1:395 BW onderhoudsplichtig jegens het (stief)kind (zie paragraaf 2.2).

Ingevolge artikel 1:397 lid 1 BW wordt bij het vaststellen van de onderhoudsbijdrage(n) enerzijds rekening gehouden met de behoefte van de onderhoudsgerechtigde, in dit geval het (stief)kind, en anderzijds met de draagkracht van de onderhoudsplichtige(n).⁴² Artikel 1:397 lid 1 BW bevat aldus een open norm.⁴³ Om de hoogte van de onderhoudsbijdrage(n) te uniformeren, werkt de rechterlijke macht sinds 1975 onderling samen.⁴⁴ De rechterlijke macht heeft Tremanormen ontwikkeld en neergelegd in een reeks Tremarapporten.⁴⁵ Deze normen worden geregeld aangepast om zeker te stellen dat wordt aangesloten bij gewijzigde regelgeving, jurisprudentie en maatschappelijke ontwikkelingen.⁴⁶ Zo wordt het kindgebonden budget sinds een uitspraak van de Hoge Raad in 2015 niet langer in mindering gebracht op de behoefte, maar wordt het kindgebonden budget meegenomen bij de draagkrachtberekening.⁴⁷ Interessant is echter dat de Hoge Raad in 1991 heeft geoordeeld dat de Tremanormen niet kunnen worden aangemerkt als recht in de zin van artikel 79 Wet RO.⁴⁸ Volgens de Hoge Raad moeten de Tremanormen (slechts) worden aangemerkt als richtlijnen en kan een rechter derhalve niet worden gehouden de Tremanormen op te volgen.⁴⁹

---

⁴⁰ Jonker 2011, p. 137; zie ook art. 1:406 lid 1 BW.

⁴¹ Minnelijk of via een wijzigingsverzoek bij de rechter (art. 1:401 lid 1 BW): dit levert een relevante wijziging van omstandigheden op, zie hierover De Boer 2010, nr. 1043; bv. Hof Amsterdam 15 augustus 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:3300, r.o. 5.2.

⁴² Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §3.

⁴³ Dijksterhuis 2008, p. 36; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, p. 48; Lückers, *WPNR* 2018/7220, p. 1025.

⁴⁴ Fernhout & Bregonje 1990, p. 3; Dijksterhuis 2008, p. 54-55; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, p. 48.

⁴⁵ Dijksterhuis 2008, p. 27 en 57.

⁴⁶ Dijksterhuis 2008, p. 5; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, p. 48.

⁴⁷ HR 9 oktober 2015, ECLI:NL:HR:2015:3011, r.o. 3.4.3; Rapport Alimentatienormen 2020, p. 11.

⁴⁸ HR 1 november 1991, ECLI:NL:HR:1991:ZC0400, r.o. 3.1; Dijksterhuis 2008, p. 8.

⁴⁹ Zie ook Dijksterhuis 2008, p. 9; zie voor afwijking bv. Hof Den Haag 17 februari 2016, *JIN* 2016/169.

2.3.2 De behoefte van het (stief)kind

Voor het vaststellen van de onderhoudsbijdrage(n) moet allereerst worden bepaald wat de omvang van de behoefte van het (stief)kind is.⁵⁰ Met de *behoefte* wordt verwezen naar datgene dat het kind nodig heeft om in eigen levensonderhoud te voorzien en weerspiegelt in feite het bedrag dat ouders moeten uitgeven voor het kind.⁵¹ Ingevolge artikel 1:392 lid 2 BW is geen *behoefte* bij het (stief)kind vereist.⁵² Dit betekent dat niet van het (stief)kind wordt verwacht dat hij redelijkerwijs zelf in zijn eigen levensonderhoud voorziet, door bijvoorbeeld een bijbaan.⁵³ Voor jongmeerderjarigen heeft de rechter daarentegen wel een matigingsbevoegdheid indien sprake is van ‘zodanige gedragingen van de onderhoudsgerechtigde dat verstrekking van levensonderhoud naar redelijkheid niet of niet ten volle kan worden geleverd.’⁵⁴ Er kan dan worden gedacht aan de situatie waarin de (stief)ouder het oneens is met de levenswijze of studiekeuze van de jongmeerderjarige. Van deze mogelijkheid wordt echter terughoudend gebruik gemaakt.⁵⁵

De behoefte van het kind wordt (in beginsel) vastgesteld bij een (echt)scheiding.⁵⁶ Om een nadere richtlijn te bieden bij het vaststellen van de behoefte van het kind is een systeem ontwikkeld dat is neergelegd in het rapport ‘Kosten van kinderen ten behoeve van vaststelling kinderalimentatie.’ Dit rapport werd voor het eerst gepubliceerd in 1994 en is sindsdien jaarlijks opnieuw gepubliceerd.⁵⁷ Het netto gezinsinkomen ten tijde van het huwelijk/de samenleving, de leeftijd van het kind en het aantal kinderen in een gezin zijn in beginsel leidend bij het vaststellen van de behoefte.⁵⁸ Met het netto gezinsinkomen wordt verwezen naar de daadwerkelijke inkomsten, bijvoorbeeld uit arbeid, verminderd met de belastingen en netto uitgaven inkomensvoorzieningen.⁵⁹ De

---

⁵⁰ De terminologie ‘omvang van de behoefte’ ontleend aan: De Bruijn-Lückers 2018, p. 29.

⁵¹ De Bruijn-Lückers 2018, p. 29 en 39-40.

⁵² *Kamerstukken II* 1954/55, 3767, nr. 3, p. 5 (MvT); Rapport Alimentatienormen 2020, p. 6; Jonker 2011, p. 105.

⁵³ De Bruijn-Lückers 2018, p. 29; Heida 1997, p. 19; De Boer 2010, nr. 1030; HR 30 juni 1939, ECLI:NL:HR:1939:9 over de definitie van ‘behoefte’.

⁵⁴ 1:399 BW.

⁵⁵ De Bruijn-Lückers 2018, p. 30 en 39; Fernhout & Bregonje 1990, p. 105; HR 10 november 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0428, r.o. 3.4.

⁵⁶ Zie bv. Rb. Overijssel 26 juni 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:3780.

⁵⁷ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 8; De Bruijn-Lückers 2018, p. 40.

⁵⁸ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 9-10; De Bruijn-Lückers 2018, p. 40.

⁵⁹ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 9; afwijkend is Hof 's-Hertogenbosch 24 mei 2011, ECLI:NL:GHSHE:2011:BQ6282, r.o. 3.5.3. Het hof gaat uit van het netto gezinsinkomen van moeder en stiefvader.

gedachte bij het vaststellen van de behoefte is dat het kind er door een (echt)scheiding niet op achteruit mag gaan.⁶⁰ Indien het inkomen van één van de ouders na de (echt)scheiding het toenmalige gezinsinkomen overstijgt, wordt dit (nieuwe) inkomen aangehouden als maatstaf voor het bepalen van de behoefte.⁶¹ De methodiek in het rapport ziet daarentegen *niet* op jongmeerderjarige kinderen. Voor het vaststellen van de behoefte van jongmeerderjarigen kan aansluiting worden gezocht bij de norm in de Wet Studiefinanciering.⁶²

2.3.3 De draagkracht van de onderhoudsplichtige(n)

Voor het bepalen van de draagkracht van de onderhoudsplichtige(n) wordt een vergelijking gemaakt tussen enerzijds de beschikbare financiële middelen, of de middelen die hem redelijkerwijs ter beschikking (zouden) staan, en anderzijds hetgeen de onderhoudsplichtige(n) nodig heeft (of hebben) om zichzelf en anderen dan de onderhoudsgerechtigde(n) te onderhouden.⁶³ Het verschil tussen de beschikbare middelen en de lasten geeft het bedrag weer dat (in beginsel) beschikbaar is voor het te betalen levensonderhoud.⁶⁴ Opmerkelijk is dat de Hoge Raad van mening is dat in een samengesteld gezin ook de draagkracht van de *niet bij de procedure betrokken derden* dient te worden meegenomen.⁶⁵ De Hoge Raad ging in 2013 zelfs zo ver dat de bescheiden van de ex-partner van de nieuwe echtgenote van één van de ouders moesten worden overgelegd.⁶⁶ Het voorgaande maakt de procedure echter complex en onoverzichtelijk gezien de hoeveelheid bescheiden die worden ingebracht.⁶⁷

Het kind had nooit samengeleefd met zijn vader; opvallend is ook Hof 's-Hertogenbosch 4 mei 2010, ECLI:NL:GHSHE:2010:BM3532, r.o. 3.5.5 waarin het inkomen van de stiefvader mede bepalend is voor de behoefte van het stiefkind (Zon, *EB* 2011/75, p. 184).

⁶⁰ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 9-10.

⁶¹ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 9-10.

⁶² Rapport Alimentatienormen 2020, p. 12-13; De Bruijn-Lückers 2018, p. 44.

⁶³ HR 19 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG5253, r.o. 3.4.1; De Bruijn-Lückers 2018, p. 30 en 51; De Boer 2010, nr. 1036; voor iedere onderhoudsplichtige wordt een draagkrachtberekening gemaakt, HR 26 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7055, r.o. 3.3; Zon, *EB* 2011/75, p. 184.

⁶⁴ De Bruijn-Lückers 2018, p. 30.

⁶⁵ HR 13 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX1295, r.o. 3.4.1; Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §4.

⁶⁶ HR 15 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY1882, r.o. 3.5; Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §4.

⁶⁷ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §4.

Voor het bepalen van de draagkracht zijn draagkrachttabellen opgesteld door de Werkgroep Alimentatienormen.⁶⁸ Daarbij verdient het opmerking dat bij de berekening van de draagkracht geen rekening wordt gehouden met de verplichting tot betaling van partneralimentatie.⁶⁹ Ingevolge artikel 1:400 BW heeft de onderhoudsverplichting jegens kinderen voorrang boven de onderhoudsbijdrage voor een ex-partner.⁷⁰ Voor het bepalen van de draagkracht geldt voorts het netto besteedbare inkomen [hierna: “NBI”] als uitgangspunt.⁷¹ Het NBI kan worden berekend door de inkomsten te verminderen met de belastingen en de premies die de onderhoudsplichtige daarover verschuldigd is.⁷² Van belang is dat rekening wordt gehouden met *alle* middelen die ter beschikking staan aan de onderhoudsplichtige.⁷³ Zo oordeelde het Gerechtshof Den Haag in mei 2019 dat de onderhoudsplichtige zijn verdien capaciteit niet voldoende benutte. Het hof gebruikte derhalve een fictief inkomen voor het bepalen van de draagkracht, omdat de man redelijkerwijs over meer middelen kon beschikken.⁷⁴

Nadat het NBI is vastgesteld, houdt de draagkrachttabel op forfaitaire wijze rekening met de redelijke kosten van levensonderhoud van de onderhoudsplichtige. Vanaf een NBI van 1625,- euro leidt dit tot de volgende formule: $70\% \times [\text{NBI} - (0,3 \text{ NBI} + 950)]$. Indien sprake is van een fiscaal voordeel, wordt de draagkracht met het fiscaal voordeel vermeerderd. Voor inkomens beneden 1625,- euro worden vaste bedragen gehanteerd, die ook zijn opgenomen in de draagkrachttabellen. Het uiteindelijk berekende bedrag geeft het bedrag weer dat maximaal aan onderhoud kan worden betaald.⁷⁵ Vervolgens bestaat (nog) de mogelijkheid om de berekende draagkracht aan te passen door toepassing van de zorgkorting en/of de aanvaardbaarheidstoets.⁷⁶

Ten slotte, indien na berekening van de draagkracht blijkt dat de onderhoudsplichtige(n) over onvoldoende draagkracht beschik(t)(ken) om in de behoefte van de

---

⁶⁸ Rapport Alimentatienormen 2020; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, §3.

⁶⁹ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 6; zie ook HR 24 juni 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ0002, r.o. 3.4.

⁷⁰ De Bruijn-Lückers 2018, p. 62; Jonker 2011, p. 156.

⁷¹ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 19; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, §3.

⁷² Rapport Alimentatienormen 2020, p. 16; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, §3.

⁷³ De Bruijn-Lückers 2018, p. 51.

⁷⁴ Hof Den Haag 22 mei 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:1495, r.o. 5.13.

⁷⁵ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 19-20; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, §3.

⁷⁶ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 20; Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, §4-5.

onderhoudsgerechtigde(n) te voorzien, wordt de beschikbare draagkracht onder de onderhoudsplichtige(n) in beginsel gelijkmatig verdeeld over de onderhoudsgerechtigde(n).⁷⁷ In een samengesteld gezin kan dit leiden tot een lastige rekensom, aangezien de beschikbare draagkracht in sommige gevallen moet worden verdeeld over kinderen uit een vorige relatie, kinderen uit een huidige relatie en over stiefkinderen.⁷⁸

2.3.4 De samenloop van onderhoudsverplichtingen

Nadat de beschikbare draagkracht van iedere onderhoudsplichtige is vastgesteld, moet worden bepaald wie (tot) welk bedrag moet bijdragen in de behoefte van het (stief)kind.⁷⁹ Als sprake is van een samenloop van onderhoudsverplichtingen is *iedere* onderhoudsplichtige ingevolge artikel 1:397 lid 2 BW gehouden een deel van de (totale) onderhoudsbijdrage naar rato te voldoen.⁸⁰ In een samengesteld gezin kunnen (in beginsel) drie personen onderhoudsplichtig zijn voor een kind: de formele, verzorgende stiefouder, de verzorgende ouder en de niet-verzorgende ouder.⁸¹ De onderhoudsplicht van de stiefouder is derhalve niet subsidiair aan de onderhoudsverplichtingen van de ouders. De stiefouder is in beginsel gelijkelijk verplicht bij te dragen in het levensonderhoud.⁸²

---

⁷⁷ Rapport Alimentatienormen 2020, p. 21; kinderen uit eerste en volgende huwelijken hebben in beginsel een gelijke aanspraak op onderhoud, tenzij er (bv.) sprake is van een duidelijk verschil in behoefte (HR 13 december 1991, ECLI:NL:HR:1991:ZC0451, r.o. 3.3); bv. Hof 's-Hertogenbosch 4 mei 2010, ECLI:NL:GHSHE:2010:BM3532, r.o. 3.5.3.

⁷⁸ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §1; Zon, *EB* 2011/75, p. 185.

⁷⁹ Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17, §3; ingevolge HR 26 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7055, r.o. 3.3 moet de draagkracht van iedere onderhoudsplichtige worden betrokken.

⁸⁰ Mits de draagkracht van tenminste twee van de bloed- en aanverwanten toelaat dat zij een bijdrage in het levensonderhoud betalen (HR 28 mei 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC0978, r.o. 3.3); zie ook art. 1:404 BW.

⁸¹ Lees art. 1:392 lid 1 sub a en c en art. 1:395 BW; Van Zeven 1969, p. 1431; het percentage stiefouders dat door partneradoptie juridisch ouder is geworden bedraagt slechts 2% (Antokolskaia e.a. 2014, p. 201).

⁸² Van Zeven 1969, p. 1442; *Kamerstukken II* 1967/68, 8436, nr. 10, p. 9; Meijers 1954/1955, p. 104-105; Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §2; ik ben mij ervan bewust dat de stiefouder technisch gezien (vaak) geen feitelijke onderhoudsbijdrage betaalt (hij verstrekt levensonderhoud), zie bv. Hof Amsterdam 23 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:615, r.o. 4.10. De draagkracht van de stiefouder wordt meegenomen en vervolgens wordt de onderhoudsbijdrage van de niet-verzorgende ouder vastgesteld.

De (her)berekening van de onderhoudsbijdrage(n) in een samengesteld gezin is complex.⁸³ In paragraaf 2.3.3 is reeds geïllustreerd dat het bepalen van de draagkracht in samengestelde gezinnen ingewikkeld kan zijn. Voorts bepaalt artikel 1:397 lid 2 BW dat voor de omvang van de onderhoudsbijdrage(n) niet slechts rekening moet worden gehouden met de draagkracht van de onderhoudsplichtige(n), indien deze het betalen van een bijdrage toelaat, maar dat ook moet worden gekeken naar de bijzondere verhouding waarin de onderhoudsplichtige(n) tot het (stief)kind staat/staan.⁸⁴ De omvang van de onderhoudsbijdrage(n) hangt dus af van de omstandigheden van het geval, waarbij als belangrijke factoren (onder andere) gelden de nauwere verwantschap tussen de ouder(s) en het kind, de wijziging van de geslachtsnaam van het (stief)kind in die van de stiefvader en de periode dat het contact tussen de ouder en kind is verbroken.⁸⁵

Als gevolg hiervan heeft de rechter veel ruimte om creativiteit toe te passen, waardoor de jurisprudentie op haar beurt wisselende beelden laat zien.⁸⁶ Zo leidden twee compleet verschillende (gezins)situaties bij het hof 's-Hertogenbosch tot eenzelfde uitkomst. In beide uitspraken oordeelde het hof dat een verdeling van 50% voor de vader en voor 50% voor de moeder en stiefvader recht deed aan de onderlinge verhoudingen.⁸⁷ In de eerste uitspraak speelde zowel de stiefvader als de vader een grote rol in het leven van het (stief)kind.⁸⁸ In de tweede uitspraak speelde de vader in het geheel geen rol in het leven van het kind. Desondanks oordeelde het hof dat de vader voor 50% moest bijdragen, omdat hij als juridisch en biologisch vader onderhoudsplichtig is.⁸⁹ Het voorgaande heeft als voordeel dat de rechter per geval kan beoordelen in hoeverre de

---

⁸³ Een herberekening wordt (bv.) gerechtvaardigd doordat de verzorgende ouder een formele relatie aangaat (art. 1:401 lid 1 BW). Ouders kunnen een wijzigingsverzoek indienen bij de rechter (zie ook *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 8 (MvT)); zie over complexiteit bv. Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §1.

⁸⁴ HR 11 november 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1539, r.o. 3.2; De Bruijn-Lückers 2018, p. 105.

⁸⁵ Van Zeven 1969, p. 1442-1443; De Bruijn-Lückers 2018, p. 105; bv. Hof 's-Hertogenbosch 8 juni 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AZ5904; zie ook HR 1 april 1980, ECLI:NL:HR:1980:AC1938: een enkele geslachtsnaamwijziging maakt nog niet dat de onderhoudsverplichting van de vader jegens het kind eindigt.

⁸⁶ De Bruijn-Lückers, *EB* 2014/62, §1; Wakker, *EB* 2018/44, p. 89; Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §5; Zon, *EB* 2011/75, p. 186; vgl. Hof Amsterdam 4 augustus 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:3199 met Hof 's-Hertogenbosch 8 maart 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:987.

⁸⁷ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §5.

⁸⁸ Hof 's-Hertogenbosch 11 oktober 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY1150, r.o. 3.13.

⁸⁹ Hof 's-Hertogenbosch 24 mei 2011, ECLI:NL:GHSHE:2011:BQ6282, r.o. 3.6.3.

stiefouder moet bijdragen.⁹⁰ Daarentegen leidt juist deze creativiteit tot onvoorspelbare, mogelijk arbitraire rechtspraak en tevens tot verdere complexiteit.⁹¹

2.4 Tussenconclusie

De stiefouder heeft sinds de invoering van het nieuwe Burgerlijk Wetboek een wettelijke plicht om gedurende het huwelijk of geregistreerde partnerschap bij te dragen in het levensonderhoud van de tot zijn gezin behorende minderjarige en jongmeerderjarige kinderen van zijn echtgenoot of geregistreerde partner. In de casus van Roos is Peter, naast Marie en Herman, verplicht tot het verstrekken van levensonderhoud. De rechter stelt de onderhoudsbijdrage(n) vast aan de hand van de omstandigheden van het geval, waarbij de hoogte van de onderhoudsbijdrage(n) afhankelijk is van de behoefte van de onderhoudsgerechtigde(n), de draagkracht van de onderhoudsplichtige(n) en de bijzondere verhouding waarin de onderhoudsplichtige tot de onderhoudsgerechtigde staat. In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat het vaststellen van de onderhoudsbijdrage(n) in een samengesteld gezin vaak ingewikkeld is. Opvallend is dat de rechtspraak bij het beoordelen van de omvang van de onderhoudsbijdrage(n) wisselend omgaat met het beoordelen van de bijzondere verhouding tussen de onderhoudsplichtige(n) en het (stief)kind. Het is in de casus van Roos dan ook niet op voorhand te zeggen hoe de onderlinge verhouding tussen Peter, Marie, Herman en Roos zal worden beoordeeld door de rechter.

---

⁹⁰ Meijers 1954/1955, p. 104-105; Van Zeben 1969, p. 1442; De Boer 2010, nr. 1092.

⁹¹ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §1 en 5; Zon, *EB* 2011/75, p. 186.

Hoofdstuk 3. Het initiatiefwetsvoorstel Recourt en van Oosten: Wet herziening kinderalimentatie (34.154)

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is reeds aangegeven dat de stiefouderlijke onderhoudsplicht voor ingewikkelde berekeningen en wisselende rechtspraak zorgt. Mede vanwege voorliggende problematiek kwamen de PvdA en de VVD in 2015 met een ‘Wet herziening kinderalimentatie.’⁹² In dit hoofdstuk wordt de aanleiding en de inhoud van het initiatiefwetsvoorstel nader besproken. Daarbij ligt de focus op de afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht. Tevens wordt kort aandacht besteed aan hetgeen in de literatuur is geschreven over de stiefouderlijke onderhoudsplicht. Ten slotte wordt besproken in hoeverre de initiatiefnemers rekening hebben gehouden met (het belang van) het kind.

3.2 De aanleiding en de inhoud van het initiatiefwetsvoorstel

Met het initiatiefvoorstel beogen de initiatiefnemers het systeem van kinderalimentatie te vereenvoudigen en inzichtelijker te maken.⁹³ Eén van de hoofdlijnen van het initiatiefwetsvoorstel is het wettelijk verankeren van de berekeningsmethodiek. Op dit moment gebruikt de rechterlijke macht de niet in de wet verankerde Tremanormen (zie paragraaf 2.3.1).⁹⁴ Volgens de initiatiefnemers zou het wettelijk verankeren van een (forfaitaire) berekeningsmethodiek het systeem vergemakkelijken, transparanter maken en tevens de rechtszekerheid vergroten.⁹⁵ Onder het huidige systeem zou de betalingsbereidheid van ouders achterblijven, omdat zij de berekening van de onderhoudsbijdrage(n) niet (lijken te) begrijpen. Door het (meer) inzichtelijk maken van de berekening, hopen de initiatiefnemers de betalingsbereidheid van ouders te vergroten.⁹⁶ Een ander aspect van het initiatiefwetsvoorstel is het voorstel kinderen uit een eerdere relatie een voorkeurspositie toe te kennen. Dit heeft als gevolg dat de beschikbare draagkracht niet langer gelijkelijk moet worden verdeeld over *alle*

---

⁹² *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 2-3.

⁹³ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 5 (MvT); Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 924.

⁹⁴ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 4 en 9-10 (MvT).

⁹⁵ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 4-5 en 9-11 (MvT); Lückers, *WPNR* 2018/7220, p. 1026.

⁹⁶ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 4-5 en 9-11 (MvT).

onderhoudsgerechtigde kinderen (zie paragraaf 2.3.3).⁹⁷ Daarnaast wordt door de initiatiefnemers voorgesteld het huidige recht op onderhoud voor jongmeerderjarige kinderen (van 18 tot 21 jaar) uit de wet te schrappen (zie paragraaf 2.2). Een nieuwe uitzondering wordt gemaakt voor studerende kinderen tot de leeftijd van 23 jaar.⁹⁸ Een laatste noemenswaardig onderdeel van het initiatiefvoorstel is het voorstel de stiefouderlijke onderhoudsplicht in zijn totaliteit af te schaffen.⁹⁹ Dit onderdeel van het initiatiefvoorstel zal in de volgende paragraaf nader worden besproken en staat centraal in deze scriptie.

Het verdient ten slotte opmerking dat het initiatiefvoorstel nog steeds aanhangig is in de Tweede Kamer. Het is daarom mogelijk dat de politiek inziet dat het wetsvoorstel toch niet voor vereenvoudiging van het systeem van kinderalimentatie zorgt.¹⁰⁰

3.3 De afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht

Zoals beschreven wordt in het initiatiefwetsvoorstel voorgesteld de stiefouderlijke onderhoudsplicht geheel af te schaffen.¹⁰¹ De voornaamste redenen tot afschaffing zijn gelegen in de vereenvoudiging van het systeem van kinderalimentatie en het terugdringen van het aantal wijzigingsmomenten.¹⁰² Reeds in paragraaf 2.3 is geïllustreerd dat het vaststellen van de onderhoudsbijdrage(n) in een samengesteld gezin voor lastige berekeningen kan zorgen. Er moet immers rekening worden gehouden met de draagkracht van de ouder(s), de stiefouder en volgens de Hoge Raad zelfs met *de niet bij de procedure betrokken derden*.¹⁰³ De initiatiefnemers merken bovendien terecht op dat de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht voor een wijzigingsmoment zorgt.¹⁰⁴ Immers zal de onderhoudsbijdrage van de niet-verzorgende ouder opnieuw moeten worden beoordeeld indien de verzorgende ouder een formele relatie aangaat (zie

---

⁹⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 21-21 (MvT); Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 924.

⁹⁸ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 19-20 (MvT); Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 924.

⁹⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

¹⁰⁰ Zie voor een dergelijke redenering Labohm, *EB* 2014/33, §1.

¹⁰¹ Met uitzondering van de stiefouder met gezag (art. 1:253w BW); *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7 (MvT), p. 20.

¹⁰² *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20 (MvT).

¹⁰³ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20 (MvT); HR 13 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX1295; HR 15 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY1882.

¹⁰⁴ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20 (MvT).

paragraaf 2.3.1).¹⁰⁵ De initiatiefnemers wijzen op het terugdringen van deze wijzigingsmomenten, omdat deze momenten meer aanleiding zouden geven tot conflictsituaties.¹⁰⁶ Zij lijken daarmee te doelen op het feit dat ouders het wijzigingsmoment gebruiken als middel om opnieuw het conflict op te zoeken, hetgeen een negatief effect heeft op het (stief)kind.¹⁰⁷ Dit moet weliswaar worden afgeleid van eerdere paragrafen uit het initiatiefwetsvoorstel en wordt niet expliciet genoemd bij het onderdeel over de afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht.¹⁰⁸ De initiatiefnemers realiseren zich ten slotte dat een afschaffing van de onderhoudsplicht mogelijk positieve of negatieve gevolgen kan hebben voor de hoogte van het te ontvangen levensonderhoud. Zij vinden het echter principieel onjuist anderen dan de ouders verantwoordelijk te houden voor het onderhoud van het kind.¹⁰⁹

Het is in de eerste plaats opmerkelijk dat de initiatiefnemers geen voorstel doen tot aanpassing van artikel 1:82 BW.¹¹⁰ Als deze bepaling namelijk onveranderd blijft, wordt de formele, verzorgende stiefouder nog steeds geconfronteerd met een (impliciete) onderhoudsplicht. Er lijkt derhalve een incongruentie in de wet te ontstaan.¹¹¹ In de tweede plaats lijkt het voorstel van de initiatiefnemers niet te rijmen met de reactie van het kabinet op de ‘Herijking van het ouderschap’, waarin het kabinet het mogelijk acht dat de stiefouder náást de twee gezagdragende ouders het deelgezag verkrijgt.¹¹² Het kabinet acht het aldus mogelijk *anderen náást de ouders* gedeeltelijk verantwoordelijk te maken voor de zorg van kinderen, hetgeen de initiatiefnemers in het kader van de stiefouderlijke onderhoudsplicht principieel onjuist lijken te achten.¹¹³ Anderzijds, wijst ook het kabinet in het kader van meerouderschap en meeroudergezag op het risico van conflicten. Het onderdeel ‘meerouderschap en meeroudergezag’ wordt

---

¹⁰⁵ Zie art. 1:395 en evt. art. 1:401 lid 1 BW (wijzigingsverzoek).

¹⁰⁶ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20 (MvT).

¹⁰⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 3, 25 en 28 (MvT).

¹⁰⁸ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

¹⁰⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

¹¹⁰ Niet genoemd bij de artikelsgewijze aanpassing, *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 39-53 (MvT).

¹¹¹ Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

¹¹² *Kamerstukken II* 2018/19, 33 836, nr. 45, p. 9-10.

¹¹³ Vgl. *Kamerstukken II* 2018/19, 33 836, nr. 45, p. 9-10 met *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

derhalve niet door het kabinet overgenomen, nu zij meent dat conflicten niet in het belang van het kind zijn.¹¹⁴ Daarmee lijkt het parlement toch weer één lijn te trekken.

3.4 De stiefouderlijke onderhoudsplicht in de literatuur

Ook in de literatuur klinken al jaren geluiden voor afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht.¹¹⁵ Zo wijzen onder meer De Bruijn-Lückers, Labohm en Wortmann op de complexe berekeningen in een samengesteld gezin.¹¹⁶ Antokolskaia is voorts van mening dat alleen de ouders verantwoordelijk zouden moeten zijn voor het onderhoud van het kind.¹¹⁷ Slechts Lieber roept op de afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht te heroverwegen in het belang van het kind.¹¹⁸

Tegelijkertijd gaan in de literatuur geluiden op voor invoering van een subsidiaire stiefouderlijke onderhoudsverplichting.¹¹⁹ Dit betekent dat de stiefouderlijke onderhoudsverplichting ondergeschikt wordt aan de onderhoudsverplichting van ouders, hetgeen in tegenstelling staat tot de huidige gelijke rang van de ouders en de formele, verzorgende stiefouder in Nederland (zie paragraaf 2.3.4).¹²⁰ Van Teeffelen pleit voorzichtig vóór de invoering van een dergelijke subsidiaire onderhoudsplicht. Volgens hem zorgt het geheel schrappen van de stiefouderlijke onderhoudsplicht namelijk voor een (onnodige) verslechtering van de financiële positie van het (stief)kind.¹²¹

In de literatuur wordt de subsidiaire onderhoudsplicht in Zweden veelal als voorbeeld aangehaald.¹²² In Zweden wordt de stiefouder namelijk in de eerste plaats pas onderhoudsplichtig wanneer de niet-verzorgende ouder niet of niet volledig aan zijn onderhoudsverplichting kan voldoen. In de tweede plaats wordt de stiefouder

---

¹¹⁴ *Kamerstukken II* 2018/19, 33 836, nr. 45, p. 10-12.

¹¹⁵ Bv. Wakker, *EB* 2018/44; zie ook Van Coolwijk & Moons, *REP* 2015/6, §2.

¹¹⁶ De Bruijn-Lückers, *EB* 2014/62; Labohm, *EB* 2014/33; Wortmann, *NJ* 2005/379, §3-5; zie ook Roelvink-Verhoeff, *EB* 2014/22.

¹¹⁷ Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

¹¹⁸ Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

¹¹⁹ Zie bv. Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171.

¹²⁰ Ontleend aan Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927; Van Zeven 1969, p. 1442.

¹²¹ Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §10; zie ook Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

¹²² Bv. Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §9.

onderhoudsplichtig als zijn levensstandaard hoger ligt dan de levensstandaard van de niet-verzorgende ouder.¹²³

Het blijkt dat in Zweden weinig beroep wordt gedaan op de subsidiaire stiefouderlijke onderhoudsplicht.¹²⁴ Antokolskaia concludeert derhalve dat een subsidiaire onderhoudsplicht in Nederland niet nodig is.¹²⁵ In Zweden kan het (stief)kind echter in eerste instantie aanspraak maken op een voorschotbedrag van de staat, terwijl Nederland een dergelijk voorschotbedrag niet kent.¹²⁶ Wellicht kan een subsidiaire stiefouderlijke onderhoudsplicht aldus toch toegevoegde waarde hebben. Opmerkelijk is dat de initiatiefnemers een subsidiaire onderhoudsplicht niet hebben meegenomen in het voorstel tot afschaffing.¹²⁷

3.5 Het belang van het kind in het initiatiefwetsvoorstel

In de memorie van toelichting beschrijven de initiatiefnemers dat zij ‘het belang van het kind’ als uitgangspunt nemen.¹²⁸ Dit is terug te voeren op artikel 3 lid 1 IVRK, waarbij in hoofdstuk 4 van deze scriptie wordt stilgestaan.¹²⁹ ‘Het belang van het kind’ is steeds afhankelijk van de omstandigheden van het geval en is dus niet voor elke situatie op eenzelfde wijze te duiden.¹³⁰ De initiatiefnemers koppelen ‘het belang van het kind’ in het kader van kinderalimentatie met name aan conflictsituaties tussen ouders. De initiatiefnemers stellen dat conflicten tussen ouders een negatieve weerslag hebben op kinderen. Volgens de initiatiefnemers zal de forfaitaire berekenmethodiek ertoe leiden dat ouders minder conflicten krijgen over de hoogte van de onderhoudsbijdrage(n) (hetgeen in het belang van het kind is).¹³¹ Daarnaast heeft het kind volgens de

---

¹²³ Jonker 2011, p. 85; Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

¹²⁴ Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 928; Jonker 2011, p. 85.

¹²⁵ Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

¹²⁶ Jonker 2011, p. 85, 226 en 262-263.

¹²⁷ Zie *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

¹²⁸ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 7 (MvT).

¹²⁹ Art. 3 lid 1 IVRK: ‘Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.’

¹³⁰ VN-Kinderrechtencomité 2013, §11 en 32; Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 374.

¹³¹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 5-6 (MvT).

initiatiefnemers tevens baat bij een soepele betaling, omdat het kind zich hierdoor meer gewaardeerd zou voelen.¹³²

Opvallend is echter dat de consequenties voor ‘het belang van het kind’ niet *expliciet* worden genoemd bij het voorstel de stiefouderlijke onderhoudsplicht af te schaffen. Een impliciete verwijzing naar ‘het belang van het kind’ kan worden gevonden in de beschrijving van conflictsituaties en uit de constatering dat de afschaffing mogelijk van negatieve invloed is op de hoogte van het te ontvangen levensonderhoud.¹³³ De initiatiefnemers gaan voorbij aan het laatste. Zij wensen immers geen anderen dan de ouders verantwoordelijk te houden voor de zorg van de kinderen.¹³⁴ Daarnaast zijn conflictsituaties slechts beschreven in het kader van de onderlinge strijd tussen ouders tijdens/na een (echt)scheiding.¹³⁵ De specifieke rol van de stiefouder in het kader van wijzigingsverzoeken is hierbij niet aan bod gekomen.¹³⁶ Ook is het belangrijk acht te slaan op het feit dat geen inzicht wordt gegeven in een afweging van de belangen van het kind en/of enige andere betrokken belangen. Een (degelijke) onderbouwing ontbreekt derhalve, waardoor de vereenvoudiging van de rekensystematiek de boventoon lijkt te voeren.¹³⁷

3.6 Tussenconclusie

In 2015 kwamen de PvdA en de VVD met een wetsvoorstel tot herziening van het systeem van kinderalimentatie. Zij hadden (en hebben nog steeds) de wens het systeem van kinderalimentatie te vereenvoudigen en inzichtelijker te maken. Als onderdeel van het initiatiefvoorstel hebben de initiatiefnemers voorgesteld de stiefouderlijke onderhoudsplicht af te schaffen. Als gevolg hiervan is Peter niet langer onderhoudsplichtig jegens Roos. Het lijkt echter alsof ‘het belang van het kind’ hierin slechts een kleine rol heeft gespeeld. De initiatiefnemers hebben namelijk geen inzicht

---

¹³² *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 6 (MvT).

¹³³ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT); Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

¹³⁴ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 21 (MvT).

¹³⁵ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 3 (MvT).

¹³⁶ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 3, 25 en 28 (MvT); vgl. Commissie voor de herziening van het Kinderbeschermingsrecht 1971, p. 118-119.

¹³⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT); Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203; zie VN-Kinderrechtencomité 2013, §6 (c), over de procedurele kant van het belang van het kind.

gegeven in hoe de belangen van het kind zijn afgewogen. Het voorstel mist op dit punt een degelijke onderbouwing. Het is daarom interessant te kijken wat het belang van het kind is bij een stiefouderlijke verplichting tot het verstrekken van levensonderhoud. Alvorens deze vraag kan worden beantwoord, zal artikel 3 lid 1 IVRK in het volgende hoofdstuk concreet worden gemaakt aan de hand van een toetsingskader.

Hoofdstuk 4. Artikel 3, eerste lid, IVRK in het kader van levensonderhoud

4.1 Inleiding

Het (initiatief)voorstel tot afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht mist vanuit ‘het belang van het kind’ een degelijke onderbouwing. Het concept ‘het belang van het kind’ vormt echter een belangrijk onderdeel van het internationale recht.¹³⁸ Zo werd ‘het belang van het kind’ voor het eerst in 1959 genoemd in paragraaf 2 van de Verklaring van de Rechten van het Kind en is ‘het belang van het kind’ vervolgens bindend vastgelegd in artikel 3 lid 1 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind [hierna: “IVRK”].¹³⁹ Dit hoofdstuk is gewijd aan het invullen van artikel 3 lid 1 IVRK in het kader van het verstrekken van levensonderhoud aan het (stief)kind. Voordat wordt toegekomen aan de invulling van ‘het belang van het kind’, wordt ingegaan op artikel 3 lid 1 IVRK, de status van artikel 3 lid 1 IVRK en *General Comment* nummer 14.

4.2 Artikel 3 lid 1 IVRK

De Verenigde Naties heeft het IVRK op 20 november 1989 aangenomen.¹⁴⁰ Het IVRK is vervolgens op 24 november 1994 in Nederland bij Rijkswet goedgekeurd en op 8 maart 1995 in werking getreden.¹⁴¹ Het verdrag bevat burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten voor kinderen onder de achttien jaar.¹⁴² Artikel 3 lid 1 van het IVRK schrijft voor dat ‘het belang van het kind’ een primaire overweging dient te vormen bij alle maatregelen en besluiten die ‘het belang van het kind’ raken.¹⁴³ Artikel 3 lid 1 IVRK geldt aldus voor zowel privaatrechtelijke als publiekrechtelijke instanties, waarbij het opmerking verdient dat het artikel de wetgevende lichamen expliciet vermeldt.¹⁴⁴ Het belang van het kind hoeft niet per

---

¹³⁸ Zie bv. Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 29.

¹³⁹ VN-Kinderrechtencomité 2013, §2.

¹⁴⁰ General Assembly Resolution, Resolution 44/25; Ruitenberg 2003, p. 25.

¹⁴¹ Rijkswet van 24 november 1994, *Stb.* 1994, 862; Ruitenberg 2003, p. 44; Limbeek & Bruning 2015, p. 89.

¹⁴² *Kamerstukken II* 1992/92, 22 855 (R1451), nr. 3, p. 3 (MvT); art. 1 IVRK.

¹⁴³ Zie voor een dergelijke formulering, Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46.

¹⁴⁴ VN-Kinderrechtencomité 2013, §26 en 31.

definitie de doorslag te geven. Artikel 3 lid 1 IVRK benadrukt uitsluitend dat aan ‘het belang van het kind’ hoge prioriteit moet worden gegeven.¹⁴⁵

4.3 De status van artikel 3 lid 1 IVRK

Door de ratificatie van het IVRK hebben de daarin neergelegde verdragsbepalingen directe werking gekregen in Nederland.¹⁴⁶ Nederland wordt echter gekenmerkt door een gematigd monistisch stelsel. Dit betekent dat slechts de bepalingen die als *een ieder verbindend* worden aangemerkt, rechtstreeks kunnen worden ingeroepen (tegenover een rechter).¹⁴⁷ De vraag of een bepaling als *een ieder verbindend* kan worden aangemerkt, wordt beantwoord door de rechter.¹⁴⁸ Ingevolge het arrest *Spoorwegstaking* wordt een ieder verbindendheid als volgt beoordeeld:

*‘Indien noch uit de tekst, noch uit de totstandkomingsgeschiedenis volgt dat geen rechtstreekse werking van de verdragsbepaling is beoogd, is de inhoud van die bepaling beslissend. Het gaat erom of deze onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig is om in de nationale rechtsorde zonder meer als objectief recht te worden toegepast.’*¹⁴⁹

Daarbij wordt volgens vaste jurisprudentie gelet op de aard, de inhoud en de strekking van de bepaling, de formulering daarvan en de bedoeling van de wetgever ten tijde van de totstandkoming van de goedkeuringswetgeving.¹⁵⁰ Tijdens de totstandkoming van de goedkeuringswetgeving van het IVRK zijn reeds een aantal artikelen aangemerkt als een ieder verbindende bepalingen. Artikel 3 lid 1 IVRK is hierbij niet genoemd.¹⁵¹ De vraag of artikel 3 lid 1 IVRK rechtstreekse werking heeft, staat in de rechtspraak

---

¹⁴⁵ VN-Kinderrechtencomité 2013, §39.

¹⁴⁶ Limbeek & Bruning 2015, p. 90.

¹⁴⁷ Art. 93 en art. 94 Gw; Jonker 2011, p. 39; Limbeek & Bruning 2015, p. 90.

¹⁴⁸ Zie bv. *Kamerstukken II* 2007/08, 29861, nr. 19, p. 3 e.v.; Van Emmerink, *NTM/NJCM-bull.* 2005/6, §2; Limbeek & Bruning 2015, p. 90.

¹⁴⁹ HR 30 mei 1986, ECLI:NL:HR:1986:AC9402; Van Emmerink, *NTM/NJCM-bull.* 2005/6, §2; Limbeek & Bruning 2015, p. 90.

¹⁵⁰ *Kamerstukken II* 1992/92, 22 855 (R1451), nr. 3, p. 9 (MvT); bv. HR 24 februari 1960, ECLI:NL:HR:1960:96; Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §2.

¹⁵¹ *Kamerstukken II* 1992/92, 22 855 (R1451), nr. 3, p. 9 (MvT); Jonker 2011, p. 39; Limbeek & Bruning 2015, p. 90.

vooral nog ter discussie.¹⁵² Artikel 3 lid 1 IVRK bevat namelijk een zeer ruime formulering.¹⁵³ Dit laat evenwel onverlet dat Nederland ingevolge het arrest *Grenstractaat Aken* verdragsconform dient te handelen en het recht aldus in het licht van artikel 3 lid 1 IVRK dient te worden uitgelegd en toegepast.¹⁵⁴ Ook de bepalingen die niet rechtstreeks doorwerken leggen namelijk een verplichting op voor de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht en maken deel uit van de Nederlandse rechtsorde.¹⁵⁵

4.4 General Comment nummer 14

Voor de invulling van ‘het belang van het kind’ kan aansluiting worden gezocht bij *General Comment* nummer 14 van het VN-Kinderrechtencomité [hierna: ‘kinderrechtencomité’].¹⁵⁶ Een *General Comment* bevat in beginsel geen bindende aanbevelingen.¹⁵⁷ Een *General Comment* is daarentegen wèl een gezaghebbende bron die Nederland kan ondersteunen bij (verdragsconforme) interpretatie van artikel 3 lid 1 IVRK.¹⁵⁸

Het hoofddoel van *General Comment* nummer 14 is het doen toenemen van de implementatie van artikel 3 lid 1 IVRK en het bewustzijn dat ‘het belang van het kind’ steeds een primaire overweging dient te vormen.¹⁵⁹ Interessant is dat het kinderrechtencomité in *General Comment* nummer 14 aangeeft dat ‘het belang van het kind’ (ook) een procedurele kant heeft.¹⁶⁰ Dit houdt in dat bij privaatrechtelijke en publiekrechtelijke besluitvorming inzicht moet worden gegeven in de negatieve en positieve consequenties voor het kind. Tevens moet volgens het kinderrechtencomité

---

¹⁵² Bahadur 2012, p. 11-12; Limbeek & Bruning 2015, p. 95; Pulles, *NJB* 2011/173, p. 232; Van Emmerink, *NTM/NJCM-bull.* 2005, §3.4.2 over artikel 3 lid 1 IVRK in het personen- en familierecht; vgl. CRvB 15 oktober 2019, ECLI:NL:CRVB:2019:3327 met Hof Leeuwarden 3 juni 2010, ECLI:NL:GHLEE:2010:BN2078.

¹⁵³ Bv. ABRvS 13 oktober 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BO0794, r.o. 2.4.3; zie over de flexibiliteit van art. 3 lid 1 IVRK ook, VN-Kinderrechtencomité 2013, §34.

¹⁵⁴ HR 3 maart 1919, ECLI:NL:HR:1919:126 (*Grenstractaat Aken*); Limbeek & Bruning 2015, p. 90.

¹⁵⁵ HR 3 maart 1919, ECLI:NL:HR:1919:126 (*Grenstractaat Aken*); Limbeek & Bruning 2015, p. 90; zie bv. *Kamerstukken II* 2007/08, 29861, nr. 19, p. 2.

¹⁵⁶ VN-Kinderrechtencomité 2013; Liefwaard & Doek, *FJR* 2015/20, §3.3; Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §2.

¹⁵⁷ Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §2; ABRvS 12 maart 2014, ECLI:NL:RVS:2014:923, r.o. 6.1, waarin de Afdeling oordeelde dat *General Comment* nr. 12 geen bindende algemene aanbevelingen bevat.

¹⁵⁸ Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §2.

¹⁵⁹ VN-Kinderrechtencomité 2013, §12.

¹⁶⁰ VN-Kinderrechtencomité 2013, §6.

expliciet inzicht worden gegeven in welke mate ‘het belang van het kind’ een rol heeft gespeeld in de besluitvorming.¹⁶¹ Het is derhalve hoogst opmerkelijk dat, zoals reeds in paragraaf 3.5 is opgemerkt, in het initiatiefwetsvoorstel geen inzicht is gegeven in een afweging van de belangen van het kind.¹⁶²

‘Het belang van het kind’ draait in de kern om het welzijn van het kind en het respecteren van de (holistische) ontwikkeling van het kind naar volwassenheid en onafhankelijkheid.¹⁶³ Het kinderrechtencomité benadrukt in *General Comment* nummer 14 dat ‘het belang van het kind’ een complex concept is, dat telkens moet worden beoordeeld en vastgesteld aan de hand van de specifieke omstandigheden van het geval.¹⁶⁴ Daarbij kan volgens het kinderrechtencomité tevens gebruik worden gemaakt van andere relevante bepalingen uit het IVRK.¹⁶⁵

Het kinderrechtencomité adviseert ‘het belang van het kind’ bij iedere besluitvormingsprocedure aan de hand van een *assessment* vast te stellen.¹⁶⁶ Bij een dergelijk *assessment* kan gebruik worden gemaakt van de door het kinderrechtencomité opgestelde non-uitputtende en niet-hiërarchische lijst van zeven elementen.¹⁶⁷ Het kinderrechtencomité onderlijnt echter dat ook andere elementen een rol kunnen spelen in het *assessment*.¹⁶⁸ Na het in kaart brengen van de (relevante) elementen, beschrijft het kinderrechtencomité dat deze onderling dienen te worden afgewogen.¹⁶⁹ Vervolgens kan ‘het belang van het kind’ worden vastgesteld, waarbij het van belang is dat ook de mening van het kind wordt betrokken (zoals bepaald in artikel 12 IVRK).¹⁷⁰

---

¹⁶¹ VN-Kinderrechtencomité 2013, §6.

¹⁶² Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

¹⁶³ Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 374; VN-Kinderrechtencomité 2013, §42.

¹⁶⁴ VN-Kinderrechtencomité 2013, §48; Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §3.

¹⁶⁵ VN-Kinderrechtencomité 2013, §4 en 32 (de holistische werking van het IVRK).

¹⁶⁶ VN-Kinderrechtencomité 2013, §49; Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §3.

¹⁶⁷ VN-Kinderrechtencomité 2013, §50-51; VN-Kinderrechtencomité 2013, p. 13-17.

¹⁶⁸ VN-Kinderrechtencomité 2013, §50.

¹⁶⁹ VN-Kinderrechtencomité 2013, §49.

¹⁷⁰ VN-Kinderrechtencomité 2013, §53-54 en 88-89; Liefwaard 2016, p. 31; Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §3.

4.5 Het belang van het kind bij levensonderhoud

4.5.1 Inleiding

In paragraaf 4.4 is beschreven dat ‘het belang van het kind’ volgens het kinderrechtencomité vraagt om een concrete beoordeling en vaststelling per individuele situatie. In deze paragraaf wordt een kader geschetst voor ‘het belang van het kind bij levensonderhoud.’ Van belang is dat het IVRK, zoals gezegd, uitgaat van het minderjarige kind.¹⁷¹ De bescherming die artikel 3 lid 1 IVRK biedt, geldt (in beginsel) *niet* voor jongmeerderjarige kinderen. Voor de invulling en analyse (in hoofdstuk 5) van artikel 3 lid 1 IVRK in het kader van het levensonderhoud zal derhalve slechts worden uitgegaan van het minderjarige kind.¹⁷²

Zoals beschreven kunnen bij het invullen van ‘het belang van het kind’ verscheidene elementen en inzichten een rol spelen (zie paragraaf 4.4).¹⁷³ In deze scriptie worden drie elementen geformuleerd. Voor de eerste twee elementen maak ik gebruik van inzichten uit de ontwikkelingspsychologie. Meer specifiek, worden deze inzichten ontleend aan het Best Interest of the Child-model (hierna: “BIC-model”). Voor het formuleren van het laatste element wordt aangesloten bij de maatschappelijke ontwikkelingen. Aangezien het kind dient te worden gerespecteerd in zijn fundamentele vrijheden en mensenrechten, wordt waar mogelijk een koppeling gemaakt met bepalingen uit het IVRK en andere mensenrechtenverdragen.¹⁷⁴

Het verdient ten slotte opmerking dat bij het vaststellen van ‘het belang van het kind bij levensonderhoud’ tevens acht moet worden geslagen op de mening van het kind.¹⁷⁵ Omwille van de beperkte omvang van deze scriptie, zal dit verder niet verder worden behandeld.

---

¹⁷¹ Art. 1 IVRK.

¹⁷² Zie par. 3.2: in het initiatiefvoorstel wordt voorgesteld de onderhoudsverplichting voor jongmeerderjarigen in beginsel te laten vervallen.

¹⁷³ Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 374 VN-Kinderrechtencomité 2013, §50.

¹⁷⁴ Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 374; VN-Kinderrechtencomité 2013, §32-33. Ook i.v.m. de holistische werking van het IVRK.

¹⁷⁵ VN-Kinderrechtencomité 2013, §53-54; art. 12 IVRK.

4.5.2 Het BIC-model

Het comité beschrijft in *General Comment* nummer 14 dat het kind een leefomgeving (oftewel: opvoedingsomgeving) nodig heeft die hem de mogelijkheid biedt zich goed te kunnen ontwikkelen.¹⁷⁶ Vanuit pedagogisch perspectief hebben Kalverboer en Zijlstra veertien opvoedingscondities beschreven waarin het kind zich optimaal kan ontwikkelen (het BIC-model).¹⁷⁷ Aan de hand van een door hen ontwikkelde vragenlijst, inhoudende voornoemde opvoedingscondities, kan ‘het belang van het kind’ vervolgens worden vastgesteld.¹⁷⁸ Het BIC-model van Kalverboer en Zijlstra is gebaseerd op een eerder model van Bartels en Heiner uit 1989.¹⁷⁹ Vanuit dit oudere model biedt het BIC-model aldus veertien *vernieuwde* opvoedingscondities waaraan volgens Kalverboer en Zijlstra moet zijn voldaan, wil een positieve ontwikkeling van het kind in de toekomst, alsmede ‘het belang van het kind’, worden gewaarborgd.¹⁸⁰ Een schending van één of meerdere van de veertien opvoedingscondities (gedurende een langere periode) vormt mogelijk een risicofactor voor de ontwikkeling, en aldus ook het belang, van het kind.¹⁸¹

Alhoewel het BIC-model veelal wordt toegepast in het kader van het vreemdelingenrecht, kan het model handvatten bieden bij de invulling van ‘het belang van het kind’ in andere rechtsgebieden, zo ook in het familievermogensrecht.¹⁸² Het merendeel van de opvoedingscondities uit het BIC-model speelt echter geen of geen (significant) grote rol in het kader van levensonderhoud. De twee opvoedingscondities die in mijn optiek relevant zijn in relatie tot het levensonderhoud, zijn: de eerste opvoedingsconditie, *adequate fysieke verzorging*, en de vijfde opvoedingsconditie, *adequate voorbeelden*. Deze opvoedingscondities worden in de volgende twee paragrafen omgevormd tot (relevante) elementen.

---

¹⁷⁶ Samenhang van art. 3 lid 1 IVRK met art. 6 IVRK (twee van de vier kernbepalingen van het IVRK); VN-Kinderrechtencomité 2013, §48; Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §3.

¹⁷⁷ Kalverboer & Zijlstra 2006; zie bijlage 1 van deze scriptie.

¹⁷⁸ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 72-74.

¹⁷⁹ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 10; Bartels & Heiner, *FJR* 1989/3.

¹⁸⁰ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 33.

¹⁸¹ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 12.

¹⁸² Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46, §3; bv. in het kader van verhuizingszaken Hendriks & De Boer, *REP* 2019/505, p. 49-50.

4.5.3 Adequate fysieke verzorging

Kalverboer en Zijlstra bespreken als eerste opvoedingsconditie (het belang van het kind bij) een adequate fysieke verzorging. Onder verwijzing naar een onderzoek van Dékovic (e.a.), bespreken Kalverboer en Zijlstra dat ouders in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de verzorging van een kind.¹⁸³ Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het bieden van (voldoende) inkomen.¹⁸⁴ Wanneer niet wordt voldaan aan een adequate verzorging, kan volgens Kalverboer en Zijlstra de ontwikkeling van het kind in gevaar komen.¹⁸⁵ Zo vormt een lagere sociaaleconomische status van een gezin volgens hen potentieel een risicofactor voor de ontwikkeling van het kind. Een lagere sociaaleconomische status zou namelijk kunnen wijzen op financiële problemen. Het leven in armoede beïnvloedt de ontwikkeling van het kind voorts in die zin dat het kind bijvoorbeeld niet lid kan worden bij een (sport)vereniging of niet de kleren kan kopen die hij of zij graag zou willen dragen.¹⁸⁶ Ingevolge een onderzoek van Sandler en Block constateren Kalverboer en Zijlstra ten slotte dat een verbetering van de financiële positie de ontwikkeling van het kind positief kan beïnvloeden.¹⁸⁷

Uit het voorgaande leid ik af dat (het behoud van) financiële bestaanszekerheid onderdeel uitmaakt van een adequate fysieke verzorging. Onder het begrip financiële bestaanszekerheid valt, zo komt mij voor, ook de bijdrage in het levensonderhoud van een kind. Een bijdrage in het levensonderhoud maakt het immers mede mogelijk dat een gezin voldoende inkomen heeft. Dit verband wordt bevestigd door een onderzoek van Jehoel-Gijsbers, Kok en Janssens uit 2001.¹⁸⁸ Uit dit onderzoek komt naar voren dat armoede in eenoudergezinnen mede wordt veroorzaakt door het feit dat een groot aantal alleenstaande ouders geen kinderalimentatie voor het kind ontvangt.¹⁸⁹ Het blijkt voor de alleenstaande ouder in die situatie lastig te zijn een inkomen op te bouwen boven het

---

¹⁸³ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 12; Dékovic, Janssens & Van As 2001, p. 225-244.

¹⁸⁴ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 12-13.

¹⁸⁵ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 12.

¹⁸⁶ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 13.

¹⁸⁷ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 13; Sandler & Block, *American Journal of Community Psychology* 1979, p. 425-440.

¹⁸⁸ Jehoel-Gijsbers, Kok & Janssens 2001.

¹⁸⁹ Jonker 2011, p. 13; Jehoel-Gijsbers, Kok & Janssens 2001, p. 38-39 en 50; de reden hiervoor kan gelegen zijn in het gebrek aan betalingsbereidheid onder ouders (zie par. 3.2).

bijstandsniveau, omdat hij of zij hiervoor een onhaalbaar aantal uren zou moeten werken.¹⁹⁰

Het belang bij financiële bestaanszekerheid in verband met levensonderhoud komt evenzeer terug in de nationale- en internationale rechtspraak. Het uitgangspunt in zowel het IVRK als in het Nederlandse rechtssysteem is namelijk dat het kind recht heeft op een bijdrage in het levensonderhoud, wanneer hij of zij niet (financieel) voor zichzelf kan zorgen.¹⁹¹ In Nederland heeft het kind zelfs een onvoorwaardelijk recht op levensonderhoud, aangezien geen *behoefte* bij het kind is vereist (zie paragraaf 2.3.2).¹⁹² Artikel 27 van het IVRK ziet specifiek op de financiële zorg van het kind.¹⁹³ Voornoemd artikel garandeert namelijk het recht van het kind op een toereikende levensstandaard. Ingevolge lid 2 hebben ouders de primaire verantwoordelijkheid levensonderhoud aan het kind te verstrekken.¹⁹⁴ Een soortgelijke bepaling is te vinden in het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten [hierna: “IVESCR”].¹⁹⁵ Ingevolge artikel 11 IVESCR heeft namelijk *een ieder* recht op een toereikende levensstandaard.

Indien het kind aldus niet voldoende financiële middelen ter beschikking heeft, kan de ontwikkeling van het kind mogelijk in gevaar komen. Het kind heeft derhalve belang bij (voldoende) financiële bestaanszekerheid. Deze bestaanszekerheid wordt onder meer gewaarborgd door het ontvangen van (voldoende) levensonderhoud. Het eerste element zal derhalve als volgt worden geformuleerd:

ELEMENT I

Het kind heeft belang bij financiële bestaanszekerheid, omdat bijgevolg zijn ontwikkeling (beter) kan worden gewaarborgd. Het ontvangen van (voldoende) levensonderhoud zorgt mede voor (meer) financiële bestaanszekerheid.

---

¹⁹⁰ Jonker 2011, p. 13; Jehoel-Gijsbers, Kok & Janssens 2001, p. 50; Vlaardingerbroek, *WPNR* 2012/6939, §5.

¹⁹¹ Jonker 2011, p. 40-41 en 111; Schrama, *PER* 30 januari 2015.

¹⁹² Art. 1:392 lid 2 BW; Jonker 2011, p. 106.

¹⁹³ Jonker 2011, p. 40.

¹⁹⁴ Jonker 2011, p. 41; samenhang met art. 18 IVRK.

¹⁹⁵ Jonker 2011, p. 41.

4.5.4 Adequate voorbeelden

Volgens Kalverboer en Zijlstra heeft een kind belang bij adequate voorbeelden (i.e. adequaat voorbeeldgedrag).¹⁹⁶ Zij benadrukken allereerst dat het van belang is dat een positieve identificatie van kinderen met ouders wordt gestimuleerd.¹⁹⁷ Kalverboer en Zijlstra merken derhalve op dat situaties moeten worden vermeden waarin (duidelijk) geen sprake is van een adequate functionering. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan gezinnen waar ouders (onderling) veel conflicten hebben, waar sprake is van alcohol- of drugsmisbruik of van criminaliteit.¹⁹⁸ Volgens Kalverboer en Zijlstra bestaat in die situaties namelijk het gevaar dat het kind het idee krijgt dat dergelijke gedragingen gangbaar zijn en het kind deze gedragingen bijgevolg zelf overneemt. Zij verwijzen hiervoor naar onderzoeken uit de ontwikkelingspsychologie en de sociale leertheorie, waaruit naar voren komt dat ouders een voorbeeldfunctie bekleden.¹⁹⁹ Ingevolge voorgaande onderzoeken is het derhalve in het belang van het kind dat zo min mogelijk conflicten plaatsvinden tussen ouders. Er bestaat anders de kans dat de ontwikkeling van het kind door het kopieergedrag wordt geschaad.²⁰⁰

Het verstrekken van levensonderhoud aan kinderen speelt in beginsel pas een rol bij een (echt)scheiding. Indien de ouders van het kind immers nog gezamenlijk met het kind samenleven, zullen zij logischerwijs op een natuurlijke wijze in de kosten van/voor het kind voorzien.²⁰¹ Wanneer zij echter uit elkaar gaan, zal de niet-verzorgende ouder een onderhoudsbijdrage moeten leveren.²⁰²

Met name in het kader van (echt)scheidingen is het niet verrassend dat ouders niet altijd in staat zijn gezamenlijk beslissingen te nemen. Het doel is om ook *tijdens* en *na* een (echt)scheiding te voorkomen dat kinderen worden geconfronteerd met conflicten tussen ouders.²⁰³ Naar conflictsituaties in het kader van (v)(echt)scheidingen is veel

---

¹⁹⁶ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 25-27.

¹⁹⁷ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 25.

¹⁹⁸ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 26.

¹⁹⁹ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 26; bv. Angenent 1996, p. 17.

²⁰⁰ Afgeleid van Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 25-27; zie ook Angenent 1996, p. 19.

²⁰¹ Jonker 2011, p. 2.

²⁰² Jonker 2011, p. 2 en 130.

²⁰³ Van Keulen, *REP* 2019/10, p. 50

onderzoek gedaan.²⁰⁴ Hieruit komt bijvoorbeeld naar voren dat de blootstelling aan voortdurende ouderlijke conflicten veel schadelijker is voor kinderen dan de (echt)scheiding zelf.²⁰⁵ Zo schreef Chin-A-Fat in 2019 bijvoorbeeld dat ‘kinderen beter functioneren en zich gunstiger ontwikkelen wanneer zij na de scheiding een positieve, ondersteunende relatie hebben met beide ouders.’²⁰⁶ Bovendien wordt het betrekken van kinderen in een (v)(echt)scheiding door deskundigen gezien als een vorm van kindermishandeling.²⁰⁷ Vanuit artikel 19 IVRK, het recht van het kind op bescherming tegen alle vormen van geestelijk en lichamelijk geweld, dienen dergelijke conflictsituaties aldus evenzeer te worden voorkomen.²⁰⁸

Aangezien het levensonderhoud zich afspeelt in de context van een (echt)scheiding, is het van belang dat ook op dit punt wordt voorkomen dat ouders (te) gemakkelijk in een onderling conflict terechtkomen. Temeer nu ouders in eerste instantie moeten proberen overeenstemming te bereiken over de hoogte van de onderhoudsbijdrage, alvorens zij uitwijken naar de rechter.²⁰⁹ Ook bij de rechter is het (nog) mogelijk dat conflicten ontstaan over de hoogte van de onderhoudsbijdrage.²¹⁰ Het tweede element zal als volgt worden omschreven:

ELEMENT II

Het kind heeft belang bij adequaat voorbeeldgedrag van ouders, omdat daarmee kan worden voorkomen dat de ontwikkeling van het kind (potentieel) wordt geschaad. Conflictsituaties in het kader van levensonderhoud moeten derhalve zoveel mogelijk worden vermeden.

---

²⁰⁴ Van Keulen, *REP* 2019/10, p. 50; Antokolskaia e.a. 2019; Spruijt, *FJR* 2013/86; Baracs & Vreeburg-Van der Laan 2014.

²⁰⁵ Van Keulen, *REP* 2019/10, p. 50; Baracs & Vreeburg-Van der Laan 2014, p. 16-17; Valenkamp, Sondorp & Van Montfoort 2017, p. 29.

²⁰⁶ Chin-A-Fat, *EB* 2019/80, p. 176.

²⁰⁷ Baracs & Vreeburg-Van der Laan 2014, p. 14-15.

²⁰⁸ Baracs & Vreeburg-Van der Laan 2014, p. 14-15.

²⁰⁹ Jonker 2011, p. 137; art. 1:406 lid 1 BW.

²¹⁰ Jonker 2011, p. 6; zie ook Antokolskaia e.a. 2014, p. 187 waaruit bleek dat de meeste rechtszaken tussen ouders werden gevoerd over kinderalimentatie (32% van de gevallen).

4.5.5 Sociaal ouderschap

Een laatste relevant element moet worden ontleend aan maatschappelijke ontwikkelingen. Tegenwoordig groeien namelijk steeds minder kinderen op in een traditioneel gezin met twee gehuwde (juridisch) ouders.²¹¹ Zo groeit bijvoorbeeld een (steeds) groter aantal kinderen op in een stiefgezin.²¹² Het precieze aantal kinderen dat in een stiefgezin opgroeit, is lastig te duiden.²¹³ In 2012 concludeerde Currie (e.a.) evenwel dat in Nederland ongeveer 7% van de minderjarige kinderen in een stiefgezin opgroeit.²¹⁴

De ouder die in dergelijke gezinsvormen niet de juridisch of de biologisch ouder is, maar wel een feitelijk grote rol in de opvoeding van het kind speelt, wordt *de sociale ouder* genoemd.²¹⁵ De stiefouder kan een voorbeeld hiervan zijn.²¹⁶ De Staatscommissie Herijking ouderschap wijst op het belang van dergelijke *sociale ouders* en benadrukt dat het van belang is voor het kind dat deze relaties zoveel mogelijk worden gecontinueerd.²¹⁷ Ook het IVRK erkent bovendien dat meerdere personen van belang kunnen zijn in de opvoeding van het kind.²¹⁸

Het familie- en gezinsleven dat tussen het kind en de sociale ouder ontstaat/bestaat, wordt gewaarborgd door artikel 8 EVRM ('*the right to family life*').²¹⁹ Uit artikel 8 EVRM vloeien bepaalde rechten en verplichtingen voort, waarvan het recht op omgang een duidelijk voorbeeld is.²²⁰ Indien namelijk sprake is van een nauwe persoonlijke betrekking tussen de sociale ouder en het kind ('*family life*'), kan een omgangsregeling tussen de sociale ouder en het kind worden vastgesteld.²²¹

---

²¹¹ Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 86; Merz, *FJR* 2014/31, §1.

²¹² Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 87.

²¹³ Stevens e.a. 2018, p. 23; Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 77-78.

²¹⁴ Currie e.a. 2012, p. 229; Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 78.

²¹⁵ Staatscommissie Herijking ouderschap, p. 563; Antokolskaia e.a. 2014, p. 31 en 43.

²¹⁶ Jonker 2011, p. 57.

²¹⁷ Rapport van de Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 45-46.

²¹⁸ Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 31: bv. art. 5 IVRK.

²¹⁹ Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 563.

²²⁰ 1:377a BW.

²²¹ Art. 1:377a BW en art. 8 EVRM; zie ook Antokolskaia e.a. 2014, p. 42. Daar wordt opgemerkt dat er niet veel rechtspraak is op het gebied van de stiefouder (met een nauwe persoonlijke betrekking) die omgang wenst.

Het verbinden van rechten en plichten aan de nauwe verwantschap tussen de sociale ouder en het kind is echter niet vanzelfsprekend.²²² Zo zorgt *family life* tussen de sociale ouder en het kind op zichzelf niet voor een recht op gezamenlijk gezag.²²³ De jurisprudentie laat voorts wisselende beelden zien wat betreft de vraag of *family life* financiële verplichtingen tot verstrekking van levensonderhoud met zich brengt (zie ook paragraaf 2.2). Het Gerechtshof Den Haag nam in 2014 bijvoorbeeld een stiefouderlijke onderhoudsplicht aan op basis van artikel 8 EVRM.²²⁴ Er is daarentegen geen jurisprudentie van het EHRM die het voorgaande lijkt te bevestigen.²²⁵ Ook de Hoge Raad is vooralsnog niet van mening dat een onderhoudsplicht voor een stiefouder met *family life* uit artikel 8 EVRM voortvloeit.²²⁶ Voorlopig wordt in Nederland aldus alleen een onderhoudsplicht bij de formele, verzorgende stiefouder aangenomen.²²⁷ De Hoge Raad oordeelde in 1996 enkel dat artikel 8 EVRM slechts voor de *biologische ouder*, onder omstandigheden, een onderhoudsverplichting met zich brengt.²²⁸

In mijn optiek kan voorzichtigheidshalve worden geconcludeerd dat wanneer een (sociale) ouder een feitelijk grote rol speelt in de opvoeding van het kind, het kind belang heeft bij enige vorm van erkenning van deze nauwe gezinsband. Dit wordt, zo komt mij voor, beschreven door de Staatscommissie Herijking ouderschap, bevestigd door artikel 8 EVRM en geïllustreerd door het recht van het kind op omgang met zijn sociale ouder. Het laatste en derde element dient derhalve als volgt te worden gedefinieerd:

ELEMENT III

Het kind heeft belang bij enige vorm van erkenning van het sociaal ouderschap. Hieruit kan wellicht een financiële verplichting tot het verstrekken van levensonderhoud voortvloeien. Als gevolg hiervan kan zoveel mogelijk worden

---

²²² Ook aan het recht op omgang worden strenge eisen gesteld (HR 23 juni 1995, ECLI:NL:HR:1995:AA3911, r.o. 3.3).

²²³ HR 18 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU4705, r.o. 4.7 en 4.10.

²²⁴ Hof Den Haag 19 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2013:943, r.o. 12.

²²⁵ Forder, *PFR* 30 januari 2015.

²²⁶ HR 9 april 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1330, r.o. 3.2.

²²⁷ Art. 1:392 lid 1 sub c en art. 1:395 BW.

²²⁸ HR 26 april 1996, ECLI:NL:HR:1996:AD2542, r.o. 3.4.

aangesloten bij de feitelijke rol die de sociale ouder in de opvoeding van het kind speelt.

4.6 Tussenconclusie

De Nederlandse wetgever is ingevolge artikel 3 lid 1 IVRK verplicht het belang van het minderjarige kind primair in overweging te nemen. Ongeacht de vraag of aan artikel 3 lid 1 IVRK rechtstreekse werking toekomt, dient de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in Nederland namelijk verdragsconform te handelen bij besluitvorming waarin het kind een rol speelt. Het kinderrechtencomité heeft in *General Comment* nummer 14 voorts benadrukt dat ‘het belang van het kind’ een concept is dat in iedere unieke situatie moet worden ingevuld aan de hand van de omstandigheden van het geval. Daarbij is het steeds van belang dat relevante (toetsings)elementen worden geschetst, alvorens ‘het belang van het kind’ kan worden vastgesteld. In dit hoofdstuk is ‘het belang van het kind’ in de context van het levensonderhoud geschetst. Aan de hand van inzichten uit de ontwikkelingspsychologie en maatschappelijke ontwikkelingen zijn drie elementen geformuleerd, die in het volgende hoofdstuk worden geanalyseerd in het kader van de stiefouderlijke onderhoudsplicht.

Hoofdstuk 5. Een analyse van de stiefouderlijke onderhoudsplicht

5.1 Inleiding

Aan de hand van de ontwikkelingspsychologie en de maatschappelijke ontwikkelingen is een kader geschetst voor de invulling van het belang van het minderjarige kind (artikel 3 lid 1 IVRK) bij levensonderhoud. In dit hoofdstuk wordt de stiefouderlijke onderhoudsplicht geanalyseerd in het licht van de in het vorige hoofdstuk geschetste elementen. Per element wordt de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht vergeleken met de situatie waarin deze wordt afgeschaft. Omdat in de literatuur is gewezen op de (eventuele) relevantie van een subsidiaire stiefouderlijke onderhoudsplicht, zal eveneens worden gekeken of een subsidiaire onderhoudsplicht van toegevoegde waarde kan zijn (zie paragraaf 3.4).²²⁹ In deze scriptie wordt uitgegaan van de volgende definitie voor een subsidiaire onderhoudsplicht:

‘De formele, verzorgende stiefouder wordt onderhoudsplichtig, wanneer de ouders van het (stief)kind niet voldoende draagkracht hebben om te voorzien in de behoefte van het (stief)kind.’²³⁰

Dientengevolge wordt slechts gekeken naar de mogelijkheid een subsidiaire onderhoudsplicht in te voeren voor de formele, verzorgende stiefouder. Allereerst bestaat in de rechtspraak namelijk geen consensus over de vraag of een informele stiefouder onderhoudsplichtig zou moeten zijn.²³¹ De Hoge Raad heeft zich in mei 2019 bovendien expliciet uitgesproken over het feit dat samenwoners niet gelijk moeten worden gesteld met gehuwden.²³² Ten slotte blijft een formele relatie een gemakkelijker aanknopingspunt.²³³ Bij een informele relatie is het immers lastig te beoordelen wanneer een stiefouderlijke onderhoudsverplichting ontstaat. De vraag rijst dan

---

²²⁹ Bv. Van Teeffelen, *FJR* 2014/25.

²³⁰ Afgeleid van Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927 en Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7.

²³¹ Vgl. HR 9 april 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1330, r.o. 3.2 en Hof Leeuwarden 17 februari 2011, ECLI:NL:GHLEE:2011:BQ8148, r.o. 14 met Hof Den Haag 19 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2013:943, r.o. 12.

²³² HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, r.o. 3.5.2; zie voor een dergelijke redenering ook Forder, *PFR* 30 januari 2015; zie ook EHRM 2 november 2010, ECLI:NL:XX:2010:BP2664 (*Serife Yigit/Turkije*), §102.

²³³ Schrama, *PFR* 30 januari 2015.

bijvoorbeeld of dient te worden aangeknoopt bij de duur van de samenwoning van de ouder en stiefouder.²³⁴ Hiermee ontken ik overigens niet dat in de literatuur wel degelijk discussie bestaat over de (mogelijk) onevenwichtige positie van de informele stiefouder in vergelijking met de positie van de formele stiefouder.²³⁵

5.2 Het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid

In een samengesteld gezin kunnen op dit moment (in beginsel) drie personen onderhoudsplichtig zijn voor een kind: de verzorgende ouder, de niet-verzorgende ouder en de formele, verzorgende stiefouder (zie paragraaf 2.3.4).²³⁶ Ingevolge artikel 1:397 lid 2 BW is ieder van hen in beginsel verplicht een deel bij te dragen in het levensonderhoud van het (stief)kind. Dat drie personen verplicht zijn bij te dragen in het levensonderhoud, betekent echter niet dat het (stief)kind een groter bedrag aan levensonderhoud ontvangt. De hoogte van het bedrag bedraagt immers maximaal de behoefte van het (stief)kind (zie paragraaf 2.3.2).²³⁷ Het houdt wel in dat meerdere personen verantwoordelijk zijn voor het levensonderhoud.²³⁸

Indien de stiefouderlijke onderhoudsplicht volledig wordt afgeschaft, zijn alleen de ouders verplicht bij te dragen in het levensonderhoud.²³⁹ Indien beide ouders met hun draagkracht in de behoefte van het kind kunnen voorzien, ontstaat geen verslechtering in de financiële positie van het (stief)kind.²⁴⁰ Slechts wanneer de ouders niet of niet volledig kunnen voorzien in de behoefte van het kind, kan de afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht van negatieve invloed zijn op de hoogte van het te ontvangen levensonderhoud. De formele, verzorgende stiefouder kan na afschaffing namelijk niet worden gehouden bij te dragen in het restant.²⁴¹

---

²³⁴ De Bruijn-Lückers, *EB* 2014/62, §1.

²³⁵ Bv. Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §3.

²³⁶ Art. 1:392 en 1:395 BW.

²³⁷ Zie ook Rapport Alimentatienormen 2020, p. 7 en 22.

²³⁸ Jonker 2011, p. 99.

²³⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

²⁴⁰ Bv. Hof Arnhem-Leeuwarden 17 januari 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ0641, r.o. 3.23, waarin werd geoordeeld dat de draagkracht van de ouders voldoende was om in de behoefte van het kind te voorzien. De stiefouder hoefde niet bij te dragen.

²⁴¹ In tegenstelling tot de huidige praktijk, bv. Hof 's-Hertogenbosch 14 december 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:5519, r.o. 5.6.2 waarin het hof vaststelde dat de ouders onvoldoende draagkracht hadden om volledig in de behoefte van het kind te voorzien. De stiefouder was volgens het hof gehouden om bij te dragen voor het restant (betreft een jongmeerderjarig kind, maar is ook voor een minderjarige illustratief); zie ook Van Teeffelen,

Vanuit het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid kan een subsidiaire stiefouderlijke onderhoudsplicht mogelijk een oplossing bieden.²⁴² Desalniettemin werd een subsidiaire onderhoudsplicht bij de invoering van het Burgerlijk Wetboek onwenselijk geacht. Zowel de minister als Meijers meende destijds dat steeds zou moeten worden gesteld en bewezen dat ouders niet in staat zijn in het levensonderhoud van hun kinderen te voorzien.²⁴³ Schrama merkt echter op dat het recht het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid zoveel mogelijk moet garanderen.²⁴⁴ Reeds in paragraaf 4.5.3 is ook geïllustreerd dat de ontwikkeling van het kind anderszins potentieel in gevaar komt.²⁴⁵ Daarnaast blijkt uit de gewezen jurisprudentie dat ook reeds in de huidige praktijk een aanvullend beroep wordt gedaan op de draagkracht van de stiefouder.²⁴⁶ Uit een uitspraak van het Gerechtshof 's-Hertogenbosch blijkt bijvoorbeeld dat wanneer sprake is van een tekort aan draagkracht bij ouders, de formele, verzorgende stiefouder wordt gehouden in het restant te voorzien.²⁴⁷

In de literatuur wordt betoogd dat indien sprake is van onvoldoende draagkracht bij de ouders, de formele, verzorgende stiefouder feitelijk toch zal bijdragen aan het levensonderhoud van het (stief)kind.²⁴⁸ Daartoe blijft de formele, verzorgende stiefouder ingevolge artikel 1:82 BW ook jegens zijn echtgenoot of geregistreerde partner verplicht (zie paragraaf 3.3).²⁴⁹ Antokolskaia stelt bovendien dat het (stief)kind hierdoor juist méér levensonderhoud zal ontvangen. Het (stief)kind ontvangt volgens Antokolskaia naast een feitelijke bijdrage, ook een (relatief) hogere onderhoudsbijdrage van de niet-verzorgende ouder. Bij de berekening van de onderhoudsbijdrage van de niet-verzorgende ouder zal namelijk geen rekening meer worden gehouden met de

---

FJR 2014/25, §7; dit zijn waarschijnlijk de negatieve gevolgen waar de initiatiefnemers op doelden, *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 21 (MvT) (zie par. 3.3).

²⁴² Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; ouders hebben in beginsel de primaire verantwoordelijkheid tot verstrekking van levensonderhoud (art. 27 lid 2 IVRK). Zie par. 4.5.3.

²⁴³ Meijers 1954/1955, p. 104-105; *Kamerstukken II* 1967/68, 8436, nr. 10, p. 9; Van Zeven 1969, p. 1442; Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §2.

²⁴⁴ Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171.

²⁴⁵ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 12-13.

²⁴⁶ Zie Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7; bv. Hof 's-Gravenhage 9 september 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BK4108, r.o. 11.

²⁴⁷ Hof 's-Hertogenbosch 14 december 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:5519, r.o. 5.6.2.

²⁴⁸ Wakker, *EB* 2018/44, p. 91; Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

²⁴⁹ Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; de verhouding van deze bepaling tot afschaffing van art. 1:395 BW is niet duidelijk, Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

draagkracht van de stiefouder. De onderhoudsbijdrage van de niet-verzorgende ouder zou dan relatief hoger uitvallen (mits zijn draagkracht dit toelaat).²⁵⁰ Schrama wijst echter op het risico dat de stiefouder na beëindiging van de formele relatie met de verzorgende ouder mogelijk compensatie van het kind (of van het voormalige gezin) kan verlangen van de betaalde kosten voor het levensonderhoud.²⁵¹ Daarmee wordt de financiële bestaanszekerheid van het kind aldus niet (voldoende) gewaarborgd.²⁵²

De afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht geniet vanuit het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid niet mijn voorkeur. Vanwege het feit dat een tekort aan financiële middelen een negatieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van het kind, dient terughoudend te worden omgegaan met (wettelijke) wijzigingen die de financiële bestaanszekerheid van het kind (kunnen) beïnvloeden.²⁵³ Hierboven is geïllustreerd dat ouders bij een gehele afschaffing mogelijk niet volledig in de behoefte van het kind kunnen voorzien. Alhoewel de formele, verzorgende stiefouder dit restant in de praktijk feitelijk zal aanvullen, is het mogelijk dat de stiefouder na het beëindigen van de formele relatie een compensatie verlangt voor de reeds betaalde kosten aan levensonderhoud. Daarmee wordt het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid niet (voldoende) gewaarborgd. De huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht of een subsidiaire onderhoudsplicht kunnen deze financiële bestaanszekerheid wèl bieden. De formele, verzorgende stiefouder kan immers, indien nodig, worden gehouden bij te dragen in het levensonderhoud. Zodoende opteer ik voor één van deze alternatieven.

5.3 Het belang van het kind bij adequaat voorbeeldgedrag: het vermijden van conflictsituaties

In paragraaf 4.5.4 is beschreven dat ouders tijdens en na een echtscheiding problemen kunnen hebben met het nemen van gezamenlijke beslissingen.²⁵⁴ Vanuit het belang van het kind bij adequaat voorbeeldgedrag, en dientengevolge een positieve ontwikkeling

---

²⁵⁰ Antokolskaia, *AA* 2016/12, p. 927.

²⁵¹ Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171.

²⁵² Zie Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171.

²⁵³ Zie ook Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; zie par. 4.5.3.

²⁵⁴ Van Keulen, *REP* 2019/10, p. 50.

van het kind, dienen conflicten tussen ouders echter zoveel mogelijk te worden vermeden.²⁵⁵ De initiatiefnemers menen dat het wijzigingsmoment dat ontstaat door de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht (opnieuw) aanleiding zou geven tot conflicten tussen ouders (zie paragraaf 3.5).²⁵⁶ Mede omwille van deze reden stellen de initiatiefnemers dat de stiefouderlijke onderhoudsplicht dient te worden afgeschaft. Door afschaffing wordt immers het aantal wijzigingsmomenten (i.e. ‘conflictmomenten’) beperkt.²⁵⁷ Opmerkelijk is dat de initiatiefnemers de rol van de stiefouder in dit conflict niet hebben besproken (zie wederom paragraaf 3.5).²⁵⁸

Reeds in 1971 is wèl expliciet aandacht besteed aan de rol van de stiefouder in het conflict. Zo werd door de Commissie voor Herziening van het Kinderbeschermingsrecht gesteld dat de stiefouderlijke onderhoudsplicht zou zorgen voor conflicten tussen de stiefouder en de niet-verzorgende ouder. Zo zou de stiefouder in situaties niet willen bijbetalen, omdat de niet-verzorgende ouder zich nalatig zou opstellen. Dergelijke conflictsituaties werden volgens de commissie niet in het belang van het (stief)kind geacht.²⁵⁹ Daarnaast wijst Van Teeffelen op de conflictueuze situatie waarin de stiefouder zijn financiële bescheiden niet wenst te overleggen, omdat hij van mening is dat de niet-verzorgende ouder ‘niets te maken heeft met de financiële omstandigheden van het nieuwe gezin.’²⁶⁰

Indien wordt overgegaan tot invoering van een subsidiaire onderhoudsplicht, zal alleen een aanvullend beroep kunnen worden gedaan op de draagkracht van de formele, verzorgende stiefouder wanneer sprake is van een tekort bij ouders.²⁶¹ Dit vormt in mijn optiek in ieder geval een beperktere grond dan de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht. In tegenstelling tot de huidige wetgeving zal namelijk in beginsel

---

²⁵⁵ Kalverboer & Zijlstra 2006, p. 25-27; Chin-A-Fat, *EB* 2019/80, p. 176; De Bruijn-Lückers en Labohm, *EB* 2015/55, §1.

²⁵⁶ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT); het feit dat dit niet in het belang van het kind is, moet impliciet worden afgeleid uit eerdere paragrafen (par. 3.5).

²⁵⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 20-21 (MvT).

²⁵⁸ Vgl. *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 3, 25 en 28 (MvT).

²⁵⁹ Commissie voor de herziening van het Kinderbeschermingsrecht 1971, p. 118-119; Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §2.

²⁶⁰ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §2; bv. Hof 's-Gravenhage 9 september 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BK4108, r.o. 10.

²⁶¹ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7.

slechts rekening moeten worden gehouden met de draagkracht van ouders.²⁶² Volgens van Teeffelen wordt de berekening in samengestelde gezinnen daardoor minder complex.²⁶³ Daarmee wordt ook, zo komt mij voor, het conflictpotentieel tussen ouders en/of ouder(s) en stiefouder wellicht lager.²⁶⁴

Vanuit het belang van het kind bij het vermijden van conflicten lijkt het mij verstandig de primaire stiefouderlijke onderhoudsplicht af te schaffen. Door afschaffing wordt een standaard wijzigingsmoment opgeheven en bestaat in minder gevallen aanleiding tot het ontstaan van conflicten tussen ouders en/of ouder(s) en stiefouder.²⁶⁵ In de vorige paragraaf is besproken dat in geval van afschaffing, een subsidiaire onderhoudsplicht vanuit het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid is aan te raden. Een subsidiaire onderhoudsplicht is ook vanuit het belang van het kind bij adequaat voorbeeldgedrag een te overwegen alternatief. Zoals beschreven geeft de subsidiaire onderhoudsplicht mogelijk minder aanleiding tot conflicten in samengestelde gezinnen, aangezien in beginsel slechts rekening behoeft te worden gehouden met de draagkracht van ouders.

5.4 Het belang van het kind bij sociaal ouderschap

Het belang van het kind bij sociaal ouderschap wordt gewaarborgd door artikel 8 EVRM.²⁶⁶ In paragraaf 4.5.5 is echter geïllustreerd dat uit artikel 8 EVRM niet per definitie een onderhoudsverplichting voor de stiefouder (met *family life*) voortvloeit.²⁶⁷ Interessant is dat in Nederland (vooralsnog) een stiefouderlijke onderhoudsplicht bestaat op basis van de formele relatie met de verzorgende ouder.²⁶⁸ Daarnaast moet het (stief)kind tot het gezin van de stiefouder behoren (zie paragraaf 2.2).²⁶⁹ Dit betekent in mijn optiek niet dat de formele, verzorgende stiefouder per definitie als de sociale ouder van het (stief)kind fungeert. Daarbij kan worden gedacht aan de situatie waarin de

---

²⁶² Er kan slechts een aanvullend beroep worden gedaan op de draagkracht van de stiefouder, Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7; zie voor de huidige complexe berekening par. 2.3.

²⁶³ Van Teeffelen, *EB* 2012/27.

²⁶⁴ Schrama redeneert soortgelijk voor een *secundaire onderhoudsplicht*, Schrama, *PFR* 30 januari 2015.

²⁶⁵ Zie voor een dergelijke redenering ook, *Kamerstukken II* 2014/15, 34154, nr. 7, p. 6 (MvT).

²⁶⁶ Staatscommissie Herijking ouderschap 2016, p. 563.

²⁶⁷ Forder, *PFR* 30 januari 2015.

²⁶⁸ Art. 1:392 lid 1 sub c en art. 1:395 BW; zie par. 2.2; Schrama, *PFR* 30 januari 2015.

²⁶⁹ Art. 1:395 BW.

stiefouder pas sinds (relatief) korte tijd deel uitmaakt van het leven van het kind.²⁷⁰ Bovendien verschilt de grondslag voor de onderhoudsverplichting van de stiefouder en ouders aanzienlijk.²⁷¹ Door het aangaan van de formele relatie met de verzorgende ouder accepteert de stiefouder slechts impliciet een zorgverantwoordelijkheid.²⁷² Hieruit blijkt dat de stiefouderlijke onderhoudsplicht van een andere orde is dan de onderhoudsplicht van de ouders.²⁷³ De ouders zijn namelijk onderhoudsplichtig vanuit een natuurlijke, morele plicht om voor hun kinderen te zorgen.²⁷⁴

Desondanks is uit een enquêteonderzoek met 302 respondenten gebleken dat de stiefouder in ongeveer 50% van de gevallen wel degelijk een substantiële rol speelt in de verzorging en opvoeding van het (stief)kind.²⁷⁵ Uit hetzelfde onderzoek bleek dat de meeste verzorgende ouders een formele relatie zijn aangegaan met de stiefouder (57%).²⁷⁶ Uit deze cijfers valt helaas niet af te leiden hoeveel procent van de formele, verzorgende stiefouders een substantiële rol speelt in de verzorging en opvoeding van het (stief)kind.²⁷⁷

De rol van de formele, verzorgende stiefouder als sociale ouder komt in de huidige wetgeving terug bij de beoordeling van de onderlinge verhoudingen (zie paragraaf 2.3.4).²⁷⁸ De rechter kan namelijk tot de conclusie komen dat er feitelijk sprake is van een nauwe(re) verwantschap tussen de formele, verzorgende stiefouder en het (stief)kind.²⁷⁹ Dit was bijvoorbeeld het geval in een uitspraak van de Hoge Raad, waarin het (stief)kind al veertien jaar geen contact had gehad met de niet-verzorgende ouder en de geslachtsnaam droeg van de stiefouder.²⁸⁰ In dergelijke gevallen kan deze nauwe(re) verwantschap van invloed zijn op de bijdrage van de niet-verzorgende ouder in het

---

²⁷⁰ Bv. Hof Amsterdam 15 augustus 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:3300; anders: Schrama, *PFR* 30 januari 2015.

²⁷¹ Schrama, *PFR* 30 januari 2015.

²⁷² Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; Jonker 2011, p. 286-287.

²⁷³ Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171.

²⁷⁴ Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; Jonker 2011, p. 58; De Boer 2010, nr. 1061; art. 27 lid 2 IVRK (par. 4.5.3).

²⁷⁵ Antokolskaia e.a. 2014, p. 206. De respondenten in het enquêteonderzoek waren stiefouders, verzorgende ouders en niet-verzorgende ouders.

²⁷⁶ Antokolskaia e.a. 2014, p. 184.

²⁷⁷ Vgl. Antokolskaia e.a. 2014, p. 184 met 206.

²⁷⁸ Art. 1:397 lid 2 BW.

²⁷⁹ Bv. Rb. Noord-Holland 6 november 2019, ECLI:NL:RBNHO:2019:9159, r.o. 5.18. Ook voor een minderjarige illustratief.

²⁸⁰ HR 22 april 1988, ECLI:NL:HR:AD0287; Van Teeffelen, *FJR* 2012/46, §4.

levensonderhoud.²⁸¹ Het verdient opmerking dat in deze uitspraken wellicht (toch) een verwijzing naar artikel 8 EVRM ligt besloten en het kind aldus belang lijkt te hebben bij het ontvangen van een (grotere) bijdrage in het levensonderhoud van degene met wie het kind een nauwe band heeft. De rechtspraak spreekt over beide daarentegen niet expliciet.²⁸² Daarnaast is in paragraaf 2.3.4 opgemerkt dat dergelijke overwegingen enigszins arbitrair kunnen aandoen.²⁸³

Bij een volledige afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht kan niet langer worden aangesloten bij de rol van de formele, verzorgende stiefouder als sociale ouder. In de vorige alinea is immers beschreven dat de huidige beoordeling van de onderlinge verhoudingen (nog) de mogelijkheid openlaat aan te sluiten bij de feitelijke rol die de formele, verzorgende stiefouder in de opvoeding speelt.²⁸⁴ Doordat de stiefouderlijke onderhoudsplicht een andere grondslag heeft dan de onderhoudsplicht van ouders, kan een doorbreking van de huidige wettelijke gelijke rang in mijn optiek toch worden gerechtvaardigd.²⁸⁵ Temeer omdat afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht vanuit het belang van het kind bij het vermijden van conflictsituaties aangewezen lijkt (zie paragraaf 5.3).

Desalniettemin is in paragraaf 4.5.5 geïllustreerd dat het kind belang heeft bij enige vorm van erkenning van het sociale ouderschap.²⁸⁶ Dit wordt, zo komt mij voor, bevestigd door de zojuist beschreven jurisprudentie, waaruit kan worden afgeleid dat het kind belang heeft bij het ontvangen van levensonderhoud van degene met wie hij een nauwe band heeft.

---

²⁸¹ Komt naar voren in de onderlinge verhoudingen, bv. HR 22 april 1988, ECLI:NL:HR:1988:AD0287 (nihil stelling); Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171; zie ook Rb. Utrecht 18 november 2009, ECLI:NL:RBUTR:2009:BK3850, r.o. 3 waar juist sprake was van een nauwere band met de niet-verzorgende ouder. Ook dit werd meegenomen in de onderlinge verhoudingen.

²⁸² Bv. Hof 's-Hertogenbosch, ECLI:NL:GHSHE:2011:BQ6282, r.o. 3.6.3; Rb. Noord-Holland 6 november 2019, ECLI:NL:RBNHO:2019:9159, r.o. 5.18; vgl. ook Hof 's-Hertogenbosch 8 maart 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:987, r.o. 5.11 waarin werd geoordeeld dat de stiefouder juist niet hoefde bij te dragen omdat deze *geen* concrete rol in het leven van het kind vervulde.

²⁸³ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §5.

²⁸⁴ Zie ook Schrama, *FJR* 2009/65, p. 171.

²⁸⁵ Ook art. 27 lid 2 IVRK lijkt een doorbreking te rechtvaardigen (par. 4.5.3).

²⁸⁶ Zie ook Lieber, *FJR* 2018/44, p. 203.

Een voorstel dat in mijn optiek voldoende recht doet aan het belang van het kind bij sociaal ouderschap, is een suggestie van Van Teeffelen.²⁸⁷ Van Teeffelen stelt voor een correctie te laten plaatsvinden op de voorgestelde afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht, wanneer de formele, verzorgende stiefouder feitelijk *geheel* de rol heeft overgenomen van de niet-verzorgende ouder in de verzorging en opvoeding van het kind.²⁸⁸ In aansluiting daarop beveel ik aan de formele, verzorgende stiefouder in die uitzonderlijke situatie onderhoudsplichtig te maken en de onderhoudsverplichting van de niet-verzorgende ouder te laten vervallen.²⁸⁹ Soortgelijke, uitzonderlijke correcties zijn immers reeds terug te vinden in de huidige jurisprudentie, zij het (zeer) beperkt.²⁹⁰ Wel lijkt het mij vanuit het oogpunt van rechtseenheid en rechtszekerheid verstandig de rechtspraak enige objectieve aanknopingspunten te bieden.²⁹¹ Gedacht kan worden aan de situatie dat het (stief)kind lange tijd geen contact heeft gehad met de niet-verzorgende ouder en er niet de verwachting bestaat dat het contact zal herstellen.²⁹² Deze correctie kan bovendien in combinatie met een subsidiaire onderhoudsplicht worden ingevoerd, waarbij de subsidiaire onderhoudsplicht het uitgangspunt blijft.²⁹³ Een subsidiaire onderhoudsplicht is immers zinvol gebleken in het kader van het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid (zie paragraaf 5.2).

Ik realiseer mij ten slotte dat ook de informele stiefouder feitelijk geheel de plaats van de niet-verzorgende ouder kan hebben overgenomen. Omwille van de argumenten genoemd in paragraaf 5.1 zal hier aan voorbij worden gegaan. Desalniettemin verdient het in mijn optiek aanbeveling de positie van de informele stiefouder in nader onderzoek te heroverwegen.²⁹⁴

---

²⁸⁷ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7.

²⁸⁸ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7.

²⁸⁹ Van Teeffelen lijkt hier op te doelen. Dit wordt echter niet geheel duidelijk (Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7).

²⁹⁰ Bv. HR 22 april 1988, ECLI:NL:HR:AD0287.

²⁹¹ De Bie-Koopman, *FJR* 2012/112: subjectieve aanknopingspunten zoals in Hof 's-Hertogenbosch 11 oktober 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY1150 dienen te worden vermeden; dit doet mogelijk arbitrair aan (Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §5).

²⁹² HR 22 april 1988, ECLI:NL:HR:AD0287; Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7; enkele geslachtsnaamwijziging is niet voldoende (HR 1 april 1980, ECLI:NL:HR:1980:AC1938).

²⁹³ Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §7.

²⁹⁴ Zie ook Van Teeffelen, *FJR* 2014/25, §3.

5.5 Tussenconclusie

Vanuit bovenstaande analyse kan worden geconcludeerd dat afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht aangewezen lijkt vanuit het belang van het kind bij adequaat voorbeeldgedrag (het vermijden van conflictsituaties). Een gehele afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht zou echter geen recht doen aan het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid. Vanuit het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid is immers geconcludeerd dat, ofwel de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht moet worden behouden, ofwel moet worden overgegaan tot invoering van een subsidiaire onderhoudsplicht. Het lijkt derhalve verstandig de invoering van een subsidiaire onderhoudsplicht voor de formele, verzorgende stiefouder te overwegen. Een subsidiaire onderhoudsplicht zal mogelijk minder aanleiding geven tot conflicten in samengestelde gezinnen. Er zal slechts een (aanvullend) beroep kunnen worden gedaan op de draagkracht van de stiefouder, wanneer de ouders niet volledig of niet kunnen bijdragen in de behoefte van het kind. In de casus van Roos betekent dit dat Peter pas kan worden aangesproken, nadat is gebleken dat Marie en Herman niet in het levensonderhoud van Roos kunnen voorzien.

Daarnaast moet ook het belang van het kind bij sociaal ouderschap in overweging worden genomen. Wanneer afschaffing doorgang vindt, lijkt het zinvol de formele, verzorgende stiefouder een primaire onderhoudsverplichting op te kunnen leggen, wanneer hij feitelijk *geheel* de rol van de niet-verzorgende ouder in de opvoeding en verzorging van het kind heeft overgenomen. Door het aanbrengen van deze correctie vervalt de onderhoudsverplichting van de niet-verzorgende ouder. Een dergelijke situatie doet zich bijvoorbeeld voor wanneer Roos lange tijd geen contact meer heeft gehad met Herman en niet te verwachten valt dat zij nog in contact gaat komen met Herman. Het verdient ten slotte opmerking dat deze correctie (ook) in combinatie met een subsidiaire onderhoudsplicht kan worden ingevoerd. Een subsidiaire onderhoudsplicht blijft dan in beginsel het uitgangspunt.

Hoofdstuk 6. Conclusie

6.1 Inleiding

In deze scriptie heb ik mij verdiept in het belang van het kind bij een stiefouderlijke onderhoudsverplichting. De stiefouder is op grond van de huidige wetgeving, naast de ouders van het kind, gedurende het huwelijk of geregistreerde partnerschap gehouden levensonderhoud te verstrekken aan de tot zijn gezin behorende minderjarige kinderen van zijn echtgenoot of geregistreerde partner. De formele, verzorgende stiefouder is tevens verplicht in het levensonderhoud en de studiekosten van de jongmeerderjarige kinderen van zijn partner of echtgenoot te voorzien.

In 2015 is door de PvdA en de VVD in het initiatiefwetsvoorstel Wet Herziening Kinderalimentatie voorgesteld het systeem van kinderalimentatie te vereenvoudigen. Als onderdeel daarvan hebben de initiatiefnemers onder meer voorgesteld de stiefouderlijke onderhoudsplicht geheel af te schaffen. De verantwoordelijkheid tot het verstrekken van levensonderhoud komt bijgevolg slechts bij de ouders van het kind te liggen. Tegelijkertijd heeft een dergelijke afschaffing mogelijk (negatieve) consequenties voor de hoogte van het te ontvangen levensonderhoud.

Na bestudering van het voorstel tot afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht, valt op dat de initiatiefnemers weinig inzicht hebben gegeven in een afweging van de belangen van het kind. Een afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht verdient echter vanuit het concept van ‘het belang van het kind’ een diepgaande analyse. Hiertoe is de Nederlandse wetgever krachtens artikel 3 lid 1 IVRK in iedere besluitvormingsprocedure waarin het kind een rol speelt, verplicht. Ik heb daarom in deze scriptie toegewerkt naar een antwoord op de (onderzoeks)vraag hoe de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht en een eventuele afschaffing daarvan zich verhoudt tot artikel 3 lid 1 IVRK. Vervolgens heb ik gekeken of de stiefouderlijke onderhoudsplicht op basis daarvan aanpassing behoeft.

6.2 Het belang van het kind bij een stiefouderlijke onderhoudsverplichting

Het ‘belang van het kind’ (artikel 3 lid 1 IVRK) moet volgens het kinderrechtencomité steeds worden ingevuld aan de hand van de specifieke omstandigheden van het geval. In deze scriptie heb ik ‘het belang van het kind’ in het kader van levensonderhoud ingevuld aan de hand van elementen ontleend aan de ontwikkelingspsychologie en de maatschappelijke ontwikkelingen. Op basis daarvan heb ik drie concrete elementen geformuleerd:

ELEMENT I Het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid.

ELEMENT II Het belang van het kind bij adequaat voorbeeldgedrag: het vermijden van conflictsituaties.

ELEMENT III Het belang van het kind bij sociaal ouderschap.

Deze elementen heb ik vervolgens geanalyseerd in het kader van de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht en de eventuele afschaffing daarvan. Daarbij heb ik tevens gekeken naar de bruikbaarheid van een subsidiaire stiefouderlijke onderhoudsplicht.

Geconcludeerd kan worden dat de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht voldoende waarborgen lijkt te bieden vanuit het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid. Onder de huidige stiefouderlijke onderhoudsverplichting kan de formele, verzorgende stiefouder namelijk worden gehouden (aanvullend) bij te dragen, indien ouders niet volledig in de behoefte van het kind kunnen voorzien. Na afschaffing bestaat het risico dat ouders niet of niet volledig in de behoefte van het kind kunnen voorzien. Alhoewel de formele, verzorgende stiefouder dit restant in de praktijk zal aanvullen, bestaat het risico dat de stiefouder na beëindiging van de formele relatie met de verzorgende ouder een compensatie verlangt van de reeds betaalde (onderhouds)kosten voor het kind. Het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid wordt daarmee niet voldoende gewaarborgd.

De huidige stiefouderlijke onderhoudsverplichting lijkt ook (voldoende) recht te doen aan het belang van het kind bij sociaal ouderschap. De huidige beoordeling van de

onderlinge verhoudingen biedt rechters namelijk de mogelijkheid aan te sluiten bij de feitelijke rol die de formele, verzorgende stiefouder in de opvoeding van het kind speelt (artikel 1:397 lid 2 BW).

Vanuit het belang van het kind bij adequaat voorbeeldgedrag dient ook acht te worden geslagen op het ontstaan van conflicten tussen ouders en/of ouder(s) en stiefouder. Het conflictpotentieel ligt onder de huidige wetgeving hoog, aangezien de onderhoudsbijdrage van de niet-verzorgende ouder opnieuw moet worden beoordeeld indien de verzorgende ouder een formele relatie aangaat. Gezien de negatieve effecten van ouderlijke conflicten op (de ontwikkeling van) het kind, dienen dergelijke conflicten derhalve zoveel mogelijk te worden voorkomen. De initiatiefnemers hebben dit punt in mijn optiek dan ook terecht aangehaald. Het lijkt vanuit het belang van het kind bij het vermijden van conflictsituaties derhalve verstandig de stiefouderlijke onderhoudsplicht af te schaffen.

Vanuit het eerder genoemde belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid is het echter niet wenselijk de stiefouderlijke onderhoudsplicht in zijn totaliteit af te schaffen. Een subsidiaire onderhoudsplicht kan wellicht een oplossing bieden. In die gevallen kan namelijk een aanvullend beroep worden gedaan op de draagkracht van de formele, verzorgende stiefouder, indien ouders niet of niet volledig kunnen voorzien in de behoefte van het kind. Het conflictpotentieel ligt bij een subsidiaire onderhoudsplicht bovendien mogelijk lager, aangezien in beginsel slechts rekening hoeft te worden gehouden met de draagkracht van ouders.

Indien gehele afschaffing of invoering van een subsidiaire onderhoudsplicht doorgang vindt, lijkt het vanuit het belang van het kind bij sociaal ouderschap voorts (nog) verstandig een correctie te kunnen aanbrengen, indien de formele, verzorgende stiefouder feitelijk *geheel* de rol in de verzorging en opvoeding van het kind heeft overgenomen van de niet-verzorgende ouder. In die gevallen vervalt de onderhoudsplicht van de niet-verzorgende ouder en wordt de formele, verzorgende stiefouder primair onderhoudsplichtig. Daarmee kan namelijk zoveel mogelijk worden aangesloten bij de feitelijke opvoedingssituatie. Ondanks dat in deze scriptie weinig

aandacht is besteed aan de informele stiefouder, zal (in mijn optiek) in nader onderzoek ook kritisch moeten worden gekeken naar de positie van de informele stiefouder. Het is immers niet ondenkbaar dat de informele stiefouder *geheel* de rol van feitelijk opvoeder op zich heeft genomen.

6.3 Aanbevelingen

Vanuit bovenstaande conclusies doe ik de volgende concrete aanbevelingen. Wellicht ten overvloede vermeld ik nogmaals dat deze aanbevelingen zien op het ontvangen van levensonderhoud door het minderjarige (stief)kind:

I Overweeg nogmaals de gehele afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht

Vanuit de verplichting die artikel 3 lid 1 IVRK oplegt aan de Nederlandse wetgever, raad ik de initiatiefnemers aan de gehele afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht nogmaals in overweging te nemen. Deze keer dient inzicht te worden gegeven in een afweging van de betrokken belangen en dienen de positieve en negatieve consequenties voor het belang van het kind inzichtelijk te worden beschreven. Deze scriptie kan daarbij handvatten bieden. Daarbij dient ook de verhouding tot artikel 1:82 BW te worden behandeld. Opmerking verdient ten slotte dat de mening van het kind dient te worden betrokken.

II Sla acht op een subsidiaire onderhoudsplicht

Tevens verzoek ik de initiatiefnemers acht te slaan op de invoering van een subsidiaire onderhoudsplicht voor de formele, verzorgende stiefouder. Een gehele afschaffing zal immers het belang van het kind bij financiële bestaanszekerheid niet (voldoende) waarborgen. De primaire verantwoordelijkheid tot verstrekking van levensonderhoud zal bij een subsidiaire stiefouderlijke onderhoudsplicht steeds bij ouders liggen. De stiefouderlijke onderhoudsplicht krijgt slechts een aanvullend karakter.

III Overweeg de invoering van voornoemde correctie

Vanuit het belang van het kind bij sociaal ouderschap, vraag ik de initiatiefnemers in geval van afschaffing van de huidige stiefouderlijke onderhoudsplicht of indien een

subsidiare stiefouderlijke onderhoudsplicht doorgang vindt, de invoering van voornoemde correctie te overwegen. Het verdient daarbij tevens aanbeveling de situatie te onderzoeken waarin de informele stiefouder de rol van feitelijk opvoeder op zich heeft genomen.

IV Onderzoek de procesrechtelijke vormgeving

Daarnaast beveel ik de initiatiefnemers aan te onderzoeken hoe bovenstaande voorstellen procesrechtelijk dienen te worden vormgegeven. In deze scriptie is daar weinig aandacht aan besteed. Wel kan bijvoorbeeld voor de correctie worden gedacht aan het ontwikkelen van aanknopingspunten voor de rechterlijke macht. De situatie waarin het (stief)kind voor lange tijd geen contact heeft gehad met de niet-verzorgende ouder en er niet de verwachting bestaat dat het contact zal herstellen, is een illustratief voorbeeld van een dergelijk aanknopingspunt.

V Besteed aandacht aan het overgangsrecht

Ten slotte dient het overgangsrecht nader te worden gezien. Een (eventuele) afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht zal namelijk opnieuw zorgen voor een wijzigingsmoment. De huidige situatie waarin wel rekening is gehouden met de draagkracht van een stiefouder, zal immers moeten worden aangepast. Weliswaar zullen conflictsituaties vanuit het belang van het kind bij adequaat voorbeeldgedrag zo beperkt mogelijk moeten worden gehouden.

6.4 Slotopmerkingen

Aan de hand van de fictieve casus van Roos is geïllustreerd dat het vaststellen van de onderhoudsbijdrage(n) in een samengesteld gezin een ingewikkelde materie betreft en voor wisselende rechtspraak zorgt. Ik ben van mening dat terecht vraagtekens zijn geplaatst bij een stiefouderlijke onderhoudsplicht. Een eventuele afschaffing van de stiefouderlijke onderhoudsplicht vraagt echter vanuit artikel 3 lid 1 IVRK ('het belang van het kind') om een kritische analyse, welke deze scriptie heeft gepoogd te bieden. Daarbij merk ik op dat 'het belang van het kind' niet de doorslag behoeft te geven. Andere belangen kunnen mogelijkzwaarder wegen. Wel vraag ik de

initiatiefnemers ‘het belang van het kind’ *primair* in overweging te nemen. Daartoe zijn zij krachtens artikel 3 lid 1 IVRK verplicht.

Literatuur en jurisprudentie

Geraadpleegde literatuur

Angenent 1996

H. Angenent, *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*, Baarn: Intro 1996.

Antokolskaia e.a. 2014

M.V. Antokolskaia e.a., *Meeroudergezag: een oplossing voor kinderen met meer dan twee ouders? Een empirisch en rechtsvergelijkend onderzoek*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014.

Antokolskaia, AA 2016/12

M.V. Antokolskaia, 'Kinderalimentatie: is een wetswijziging echt nodig?', *AA* 2016/12, p. 924-929.

Antokolskaia e.a. 2019

M.V. Antokolskaia e.a., *Naleving van contact-/omgangsafspraken na scheiding: een rechtsvergelijkend en sociaalwetenschappelijk perspectief*, Den Haag: WODC 2019.

Bahadur 2012

N.H. Bahadur, 'Hoofdstuk 1. De toepassing van het IVRK in personen-, familie- en civiele jeugdzaken', in: J.H. de Graaf e.a., *De toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in de Nederlandse rechtspraak*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2012, p. 5-80.

Baracs & Vreeburg-van der Laan 2014

M.N. Baracs & E.J.M. Vreeburg-van der Laan, *Vechtende ouders, het kind in de knel. Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen*, Den Haag: Kinderombudsman 2014.

Bartels & Heiner, FJR 1989/3

A. Bartels & H. Heiner, 'Jeugdstrafrecht en het belang van het kind. Het belang van het kind nader omschreven', *FJR* 1989/3, p. 59-69.

De Bie-Koopman, *FJR* 2012/112

C. de Bie-Koopman, annotatie bij: Hof 's-Hertogenbosch 11 oktober 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY1150, *FJR* 2012/112.

De Boer 2010

J. de Boer, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 1. Personen- en Familierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2010.

De Bruijn-Lückers & Labohm, *FtV* 2013/4

M.L.C.C. de Bruijn-Lückers & A.N. Labohm, 'Vereenvoudiging kinderalimentatie, een utopie?', *FtV* 2013/4, p. 11-19.

De Bruijn-Lückers, *EB* 2014/62

M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, 'De complexiteit van het samengestelde gezin', *EB* 2014/62, p. 123-126.

De Bruijn-Lückers & Labohm, *EB* 2015/55

M.L.C.C. de Bruijn-Lückers & A.N. Labohm, 'Herziening kinderalimentatie: noodzakelijk?', *EB* 2015/55.

De Bruijn-Lückers 2018

M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, *Monografieën (echt)scheidingsrecht Deel 4A: Alimentatieverplichtingen*, Den Haag: SDU Uitgevers 2018.

Commissie voor de herziening van het Kinderbeschermingsrecht 1971

Commissie voor de herziening van het Kinderbeschermingsrecht, *Jeugdbeschermingsrecht: rapport van de commissie voor de herziening van het Kinderbeschermingsrecht*, 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij 1971.

Van Coolwijk & Moons, *REP* 2015/6

R. van Coolwijk & J.E.M.C. Moons, 'Reactie vFAS op wetsvoorstel herziening kinderalimentatie', *REP* 2015/6.

Chin-A-Fat, *EB* 2019/80

B.E.S. Chin-A-Fat, 'Naleving van omgang na scheiding en pijlers onder de brug', *EB* 2019/80, p. 175-180.

Currie e.a. 2012

C. Currie e.a., *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe 2012.

Dékovic, Janssens & Van As 2001

M. Dékovic, J.M.A.M. Janssens & N.M.C. van As, 'Gezinsfactoren en het gebruik van ernstig geweld', in: R. Loeber, N.W. Slot & J.A. Sergeant, *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2001, p. 225-245.

Dijksterhuis 2008

B.M. Dijksterhuis, *Rechtens normeren de alimentatiehoogte: Een empirisch onderzoek naar rechterlijke samenwerking in de Werkgroep Alimentatienormen (1975-2007)*, Leiden: Leiden University Press 2008.

Dorhout & de Bie-Koopman, *FJR* 2015/11

P. Dorhout & C. de Bie-Koopman, 'Kroniek kinderalimentatie', *FJR* 2015/11, p. 46-49.

Draaisma 2001

M.C.E.M. Draaisma, *De stiefouder: stiefkind van het recht. Een onderzoek naar de juridische plaatsbepaling van de stiefouder*, Amsterdam: VU Uitgeverij 2001.

Van Emmerink, *NTM/NJCM-bull.* 2005, p. 700-716

M. van Emmerink, 'Toepassing van het kinderrechtenverdrag in de Nederlandse rechtspraak', *NTM/NJCM-bull.* 2005, p. 700-716.

Fernhout & Bregonje 1990

F.J. Fernhout & M. Bregonje, *Alimentatierekenen*, Deventer: Kluwer 1990.

Forder, PFR 30 januari 2015

C. Forder, annotatie bij Hof Den Haag 19 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:943, *PFR* 30 januari 2015.

Heida 1997

A. Heida, *Alimentatie, de wettelijke onderhoudsplicht*, Deventer: Kluwer 1997.

Hendriks & de Boer, REP 2019/505

J.A.M. Hendriks & M.A. de Boer, 'Belang van het kind bij vrijwillige ver(huis)plaatsingen. Suggesties voor kindgecentreerde aanpak van verhuizing na scheiding', *REP* 2019/505, p. 47-54.

Jehoel-Gijsbers, Kok & Janssens 2001

G. Jehoel-Gijsbers, L. Kok & L. Janssens, *Alleenstaande ouders, het combinatiescenario en kinderalimentatie. Een onderzoek naar knelpunten en oplossingen in regelgeving en uitvoering*, Doetinchem: Elsevier 2001.

Jonker 2011

M. Jonker, *Het recht van kinderen op levensonderhoud: een gedeelde zorg. Een rechtsvergelijking tussen Nederland, Noorwegen en Zweden*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2011.

Kalverboer & Zijlstra 2006

M.E. Kalverboer & E. Zijlstra, *Het belang van het kind in het Nederlands recht. Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*, Amsterdam: Uitgeverij SWP 2006.

Kalverboer & Beltman, *FJR* 2014/46

M.E. Kalverboer & D. Beltman, 'General Comment nummer 14 in vreemdelingenprocedures: De toepassing van General Comment nummer 14 van het VN-Kinderrechtencomité ter doorbreking van de impasse ten aanzien van het 'belang-van-het-kind'-beginsel in vreemdelingenprocedures', *FJR* 2014/46, p. 187-193.

Labohm, *FJR* 2014/19

A.N. Labohm, 'Onderhoudsverplichtingen voortvloeiende uit het familierecht', *FJR* 2014/19.

Labohm, *EB* 2014/33

A.N. Labohm, 'Kan kinderalimentatie op eenvoudige wijze worden vastgesteld?', *EB* 2014/33, p. 63.

Lieber, *FJR* 2018/44

J.H. Lieber, 'Afschaffing onderhoudsplicht stiefouder: denk er nog eens goed over na!', *FJR* 2018/44, p. 203.

Liefwaard & Doek, *FJR* 2015/20

T. Liefwaard & J.E. Doek, 'Kinderrechten in de rechtspraak: een internationaal perspectief', *FJR* 2015/20, p. 82-87.

Liefwaard 2016

T. Liefwaard, 'Het belang van het kind en de hooggespannen verwachtingen van het IVRK: Pleidooi voor een kinderrechtenbenadering', in: K.E. Hepping, S.E. Rap en J. Huijer (red.), *De pedagogische benadering van de jeugdrechtspleging. Liber Amoricum Prof. Dr. Ido Weijers*, Den Haag: Boom Criminologie 2016, p. 25-35.

Limbeek & Bruning 2015

M.M.C. Limbeek & M.R. Bruning, 'The Netherlands', in: T. Liefwaard & J.E. Doek (eds.), *Litigating the Rights of the Child. The UN Convention on the Rights of the Child*

in Domestic and International Jurisprudence, Dordrecht: Springer Science + Business Media 2015, p. 89-104.

Lückers, *WPNR* 2018/7220

M.L.C.C. Lückers, 'Alimentatie nu en in de toekomst', *WPNR* 2018/7220, p. 1025-1030.

Meijers 1954/1955

E.M. Meijers, *Ontwerp voor een Nieuw Burgerlijk Wetboek: Toelichting eerste gedeelte (Boek I – 4)*, 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf 1954/1955.

Merz, *FJR* 2014/31

E.M. Merz, 'Relaties tussen ouders, kinderen en stiefkinderen', *FJR* 2014/31, p. 132-136.

Pulles, *NJB* 2011/173

G.J. Pulles, 'Onduidelijkheid over de rechtstreekse werking van kernbepalingen van het VN-Kinderrechtenverdrag', *NJB* 2011/173, p. 231-234.

Punselie, *FJR* 2015/22

E.C.C. Punselie, 'Naar een nieuw kinderalimentatiestelsel?', *FJR* 2015/22, p. 92-94.

Rapport Alimentatienormen 2020

Rapport Alimentatienormen versie 2020-1, Rapport Expertgroep Alimentatie, januari 2020.

Roelvink-Verhoeff, *FJR* 2013/17

A. Roelvink-Verhoeff, 'De aanpassing van de aanbevelingen voor het berekenen van kinderalimentatie', *FJR* 2013/17, p. 48-54.

Roelvink-Verhoeff, *EB* 2014/22

A. Roelvink-Verhoeff, 'Kinderalimentatie: het evenwicht tussen het gebruik van de standaarden en de rol van de bijzondere omstandigheden', *EB* 2014/22, p. 46.

Ruitenbergh 2003

G.C.A.M. Ruitenbergh, *Het internationaal Kinderrechtenverdrag in de Nederlandse rechtspraak*, Amsterdam: Uitgeverij SWP 2003.

Sandler & Block, *American Journal of Community Psychology* 1979, p. 425-440

I. Sandler & M. Block, 'Life stress and maladaptation of children', *American Journal of Community Psychology* (7) 1979, afl. 4, p. 425-440.

Schrama, *FJR* 2009/65

W.M. Schrama, 'De financiële zorgplicht: eigen ouders eerst!', *FJR* 2009/65, p. 171.

Schrama, *PFR* 30 januari 2015

W.M. Schrama, annotatie bij Rb. Noord-Nederland 29 juli 2014, ECLI:NL:RBNNE:2014:3729, *PFR* 30 januari 2015.

Spruijt, *FJR* 2013/86

E. Spruijt, 'Kind en (v)echtscheiding; op weg naar verbeterpunten', *FJR* 2013/86, p. 266-269.

Staatscommissie Herijking ouderschap 2016

Staatscommissie Herijking ouderschap, *Kind en Ouders in de 21ste eeuw*, Den Haag: Xerox/OBT 2016.

Staatscommissie vervanging Armenwet 1951

Staatscommissie vervanging Armenwet, *Rapport der Staatscommissie houdende gewijzigde regelen inzake alimentatie en verhaal van kosten van armenverzorging met ontwerp van wet en memorie van toelichting*, 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf 1951.

Stevens e.a. 2018

G. Stevens e.a., *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland, HBSC 2017*, Utrecht: Universiteit Utrecht 2018.

Van Teeffelen, FJR 2011/98

P.A.J. Th. van Teeffelen, 'De belangen van het kind gewogen', *FJR* 2011/98, p. 257-261.

Van Teeffelen, EB 2012/27

P.A.J. Th. van Teeffelen, 'Vereenvoudiging van het kinderalimentatiestelsel, manoeuvreren tussen rechtvaardigheid en eenvoud', *EB* 2012/27, p. 69-73.

Van Teeffelen, FJR 2012/46

P.A.J. Th. van Teeffelen, 'De onderhoudsplicht van de stiefouder, gezien in nationaal en internationaal perspectief', *FJR* 2012/46, p. 118-123.

Van Teeffelen, FJR 2014/25

P.A.J. Th. van Teeffelen, 'Het (stief)kind van de rekening', *FJR* 2014/25, p. 109-113.

Valenkamp, Sondorp & Van Montfoort 2017

M. Valenkamp, E. Sondorp & A. van Montfoort, *Pilot bijzondere curator/gedragsdeskundige in de rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda: Het belang van het kind in complexe scheidingen*, Den Haag: SDU Uitgevers 2017.

VN-Kinderrechtencomité 2013

VN-Kinderrechtencomité, *General Comment no. 14: the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (artikel 3 lid 1)*, CRC/C/GC/14, 29 mei 2013.

Wakker, EB 2018/44

A. Wakker, 'De alimentatieverplichting van de stiefouder: afschaffen graag!', *EB* 2018/44, p. 89-91.

Wortmann, NJ 2005/379

S. Wortmann, annotatie bij HR 22 april 2005, ECLI:NL:HR:2005:AS3643, *NJ* 2005/379.

Van Zeben 1969

C.J. van Zeben, *Parlementaire geschiedenis van het Nieuw Burgerlijk Wetboek, Invoeringswet Boek 1, Personen- en Familierecht*, Deventer: Kluwer 1969.

Zon, EB 2011/75

K.A. Zon, 'Kinderalimentatie in samengestelde gezinnen', *EB* 2011/75, p. 182-187.

Jurisprudentie

EHRM 2 november 2010, ECLI:NL:XX:2010:BP2664.

HR 3 maart 1919, ECLI:NL:HR:1919:126.

HR 30 juni 1939, ECLI:NL:HR:1939:9.

HR 24 februari 1960, ECLI:NL:HR:1960:96.

HR 7 februari 1975, ECLI:NL:HR:1975:AB7386.

HR 1 april 1980, ECLI:NL:HR:1980:AC1938.

HR 30 mei 1986, ECLI:NL:HR:1986:AC9402.

HR 22 april 1988, ECLI:NL:HR:1988:AD0287.

HR 1 november 1991, ECLI:NL:HR:1991:ZC0400.

HR 13 december 1991, ECLI:NL:HR:1991:ZC0451.

HR 28 mei 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC0978.

HR 9 april 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1330.

HR 11 november 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1539.

HR 23 juni 1995, ECLI:NL:HR:1995:AA3911.

HR 26 april 1996, ECLI:NL:HR:1996:AD2542.

HR 18 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU4705.

HR 10 november 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0428.

HR 19 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG5253.

HR 26 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7055.

HR 24 juni 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ0002.

HR 13 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX1295.

HR 15 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY1882.

HR 9 oktober 2015, ECLI:NL:HR:2015:3011.

HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707.

ABrvS 13 oktober 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BO0794.

ABRvS 12 maart 2014, ECLI:NL:RVS:2014:923.

CRvB 15 oktober 2019, ECLI:NL:CRVB:2019:3327.

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 8 juni 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AZ5904.

Gerechtshof 's-Gravenhage 9 september 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BK4108.

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 4 mei 2010, ECLI:NL:GHSHE:2010:BM3532.

Gerechtshof Leeuwarden 3 juni 2010, ECLI:NL:GHLEE:2010:BN2078.

Gerechtshof Leeuwarden 17 februari 2011, ECLI:NL:GHLEE:2011:BQ8148.

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 24 mei 2011, ECLI:NL:GHSHE:2011:BQ6282.

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 11 oktober 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY1150.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 29 november 2012.

ECLI:NL:GHARN:2012:BY7587.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 27 december 2012,

ECLI:NL:GHARL:2012:BZ0056.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 17 januari 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ0641.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 12 maart 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ5551.

Gerechtshof Den Haag 19 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:943.

Gerechtshof Amsterdam 4 augustus 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:3199.

Gerechtshof Den Haag 17 februari 2016, *JIN* 2016/169.

Gerechtshof Amsterdam 15 augustus 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:3300.

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 14 december 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:5519.

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 8 maart 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:987.

Gerechtshof Den Haag 22 mei 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:1495.

Rechtbank Utrecht 18 november 2009, ECLI:NL:RBUTR:2009:BK3850.

Rechtbank Alkmaar 26 mei 2010, ECLI:NL:RBALK:2010:BM7074.

Rechtbank Overijssel 26 juni 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:3780.

Rechtbank Noord-Nederland 29 juli 2014, ECLI:NL:RBNNE:2014:3729.

Rechtbank Noord-Holland 6 november 2019, ECLI:NL:RBNHO:2019:9159.

Bijlage 1 Belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling (Kalverboer & Zijlstra, 2006)

1. *Adequate verzorging.* De zorg voor gezondheid en fysiek welbevinden (bijvoorbeeld het bieden van ruimte, verwarming, kleding, persoonlijk eigendom, voeding, inkomen, enzovoort) passend bij het kind. Daarnaast ervaren de ouders geen zorgen met betrekking tot deze conditie.
2. *Een veilige fysieke directe omgeving.* Een veilige fysieke directe omgeving moet lichamelijke bescherming aan kind bieden. Dat betekent afwezigheid van gevaar in de woning en omgeving, afwezigheid van bedreigende toxische invloeden, afwezigheid van mishandeling en afwezigheid van geweld in de directe omgeving van het kind.
3. *Affectief klimaat.* Geborgenheid, steun en begrip van de ouder, passend bij het kind en tot uiting komend in de relatie die het kind met zijn ouder heeft.
4. *Een ondersteunende flexibele structuur.*
  - Voldoende regelmaat in het leven van alledag.
  - Aanmoediging, stimulering, geven van instructie en het stellen van realistische eisen.
  - Het stellen van grenzen, het geven van regels, het geven van inzicht in en argumenten voor de gestelde grenzen en regels.
  - Het uitoefenen van controle op het gedrag van het kind.
  - Het voldoende ruimte laten aan het kind voor eigen wensen en vrijheid voor eigen initiatief en experimenteren, evenals de vrijheid om over de structuur te (leren) onderhandelen.
  - Het kind krijgt niet meer verantwoordelijkheid dan hij aankan en ervaart zo binnen die begrenzing de gevolgen van zijn gedrag, leert zo de gevolgen in te schatten en zijn gedrag af te wegen.
5. *Adequaat voorbeeldgedrag ouder.* Het kind neemt gedrag, optreden, waarden en normen van zijn ouders over die nu en later van belang zijn.
6. *Interesse.* Het tonen van belangstelling voor het kind en zijn leefwereld door de ouder.
7. *Continuïteit en stabiliteit in de opvoeding en verzorging.* Een ouder verzorgt het kind en voedt het zodanig op dat er hechting optreedt. Het basisvertrouwen dat

- ontstaat wordt in stand gehouden door de beschikbaarheid van de ouder. Het kind ervaart toekomstperspectief.
8. *Een veilige fysieke wijdere omgeving.* Een veilige fysieke wijdere omgeving biedt lichamelijke bescherming aan het kind. De buurt waarin het kind opgroeit is veilig evenals de samenleving. Criminaliteit, oorlogen, natuurrampen, besmettelijke ziekten enzovoort zijn afwezig.
  9. *Respect.* De behoeften, wensen, gevoelens en verlangens worden serieus genomen door de omgeving van het kind.
  10. *Sociaal netwerk.* Het kind (gezin) heeft diverse steunbronnen in zijn omgeving waarop hij een beroep kan doen.
  11. *Educatie.* Het kind krijgt scholing en opleiding en de gelegenheid tot het ontplooiën van talenten (bijvoorbeeld sport of muziek).
  12. *Omgang met leeftijdsgenoten.* Het kind heeft omgang met andere kinderen in gevarieerde situaties passend bij de belevingswereld en het ontwikkelingsniveau van het kind.
  13. *Adequaat voorbeeldgedrag samenleving.* Het kind komt in contact met andere kinderen en volwassenen van wie hij gedrag, optreden, waarden en normen kan overnemen die voor hem nu en later van belang zijn.
  14. *Stabiliteit in levensomstandigheden, toekomstperspectief.* De omgeving verandert niet onvoorzien en plotseling. Optredende veranderingen komen aangekondigd en zijn inzichtelijk voor het kind. Identificatiefiguren en steunbronnen blijven bestaan, evenals de mogelijkheid tot het aangaan van relaties door eenheid van taal. De samenleving biedt het kind een toekomstperspectief.